NORSK NATUR

1
1968

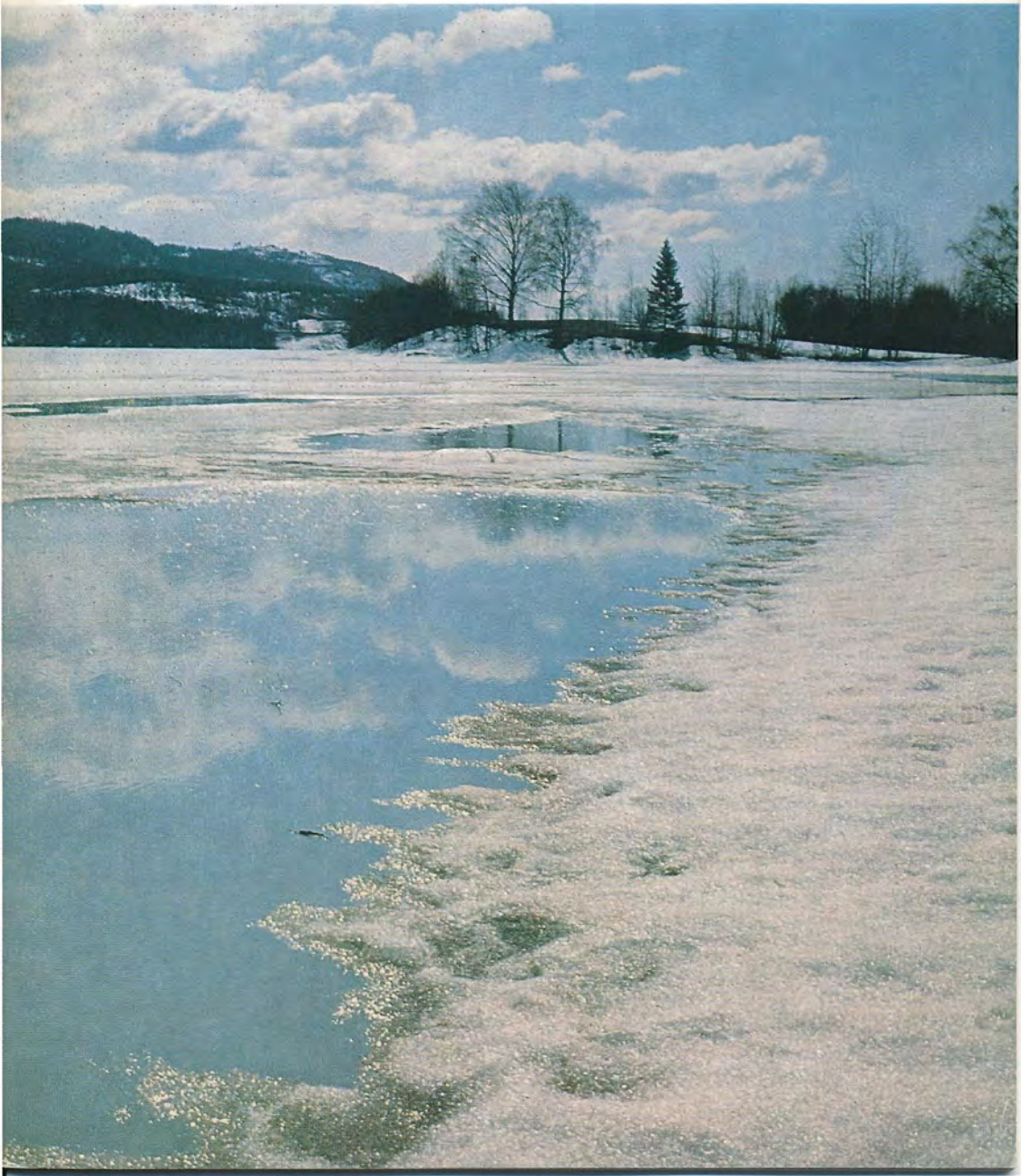

Morgendis over sølvbleke pytter — en stille bukt.
Slanke traneben vader mellom våte siv mens
dununger søker ly under sterke, trygge vinger.

Vern om naturen — det gir 10-fold igjen.

NORSK BRÆNDSELOLJE A/S

NORSK NATUR

NR. 1—4. ÅRGANG — MARS — 1968
REDAKTØR: RAGNAR FRISLID
NORGES NATURVERNFORBUNDS TIDSSKRIFT

Vellykt naturvernfremstøt i Trøndelag

Sør-Trøndelag Naturvern har i februar og mars i år gjort et meget vellykket fremstøt for å vekke interesse for naturverntanken, og for å verve medlemmer. Det øyeblikkelige resultat av «Trondheims-aksjonen» var en økning av medlemstallet på nær 500. Men det er klart at aksjonen har hatt langt videre virkninger, som ikke lar seg måle i dag. Tusener på tusener av sørtrøndere er blitt opmerksom på hva naturvern er. Og *det* vil bety noe på lang sikt.

I forbindelse med aksjonen sendte Trøndelag Naturvern ut sin vakre brosjyre «Moderne naturvern» av professor Ulf Hafsten. Alle nye medlemmer fikk dessuten forbundets brosjyre «Norsk naturvern i dag». Under aksjonen ble det holdt foredrag i byen og distriktene, alle byens bokhandlere og Folkebiblioteket arrangerte spesielle utstillinger over naturlitteratur, og plakater og avisannonsering ble tatt i bruk. Aksjonen be fulgt opp av avisene og av radioens lokalsending, og studenter ved to høyskoler, speidere, medlemmer av Trondheim Feltbiologiske Ungdomsforening og andre deltok aktivt i medlemsverving og annet arbeid.

Vi kan ikke her gå i detalj når det gjelder gjennomføringen av aksjonen. Men Sør-Trøndelag Naturvern vil utarbeide en rapport som vi regner med vil vekke interesse i andre lokalforeninger. Vi håper at flest mulig av de øvrige kretsforeningene vil følge Sør-Trøndelags eksempel, og bygge på de erfaringene «Trondheims-aksjonen» har gitt.

NORGES NATURVERNFORBUND

Akersgt. 63 — Oslo 1
Telefon 33 79 32 og 33 52 57
Postgiro nr. 9460
Bankgiro nr. 6001.05.70835
Generalsekretær
Magne Midttun
Kontorsjef
Roar Sæther
Trykt hos Grøndahl & Søn på Norcote papir fra Saugbrugsforeningen

NORSK NATUR

Utkommer 4 ganger årlig

Redaksjonskomite: Edvard K. Barth, Bjørn Bjørnsrud, Knut Ove Hillestad og redaktøren

Abonnement kr. 20 pr. år

Medlemsskap kr. 15 pr. år inkluderer abonnement

Annonser: Folder med alle opplysninger på forlangende

AV INNHOLDET

Inventeringsvirksomhet 2
Norske orkidéer i faresonen 8
Natur og ungdom 15
Årsberetning 1967
Naturvern og friluftsliv 17
Faktorer som truer 23
Bør vi få en landsplan for rovdyrene? 26
Nye bøker 31

Omslagsbildet: Vårløsning. Foto R. F.

Fotografier av forfatteren.

MAGNAR NORDERHAUG

Inventeringsvirksomhet og planlegging i naturvernsektoren

Verdifulle norske naturområder vil i årene framover forsvinne eller ødelegges i en økende grad. Årsaken er at naturvernmessig utredningsarbeide ennå ikke er innpasset i vår planleggingsvirksomhet, Dette setter krav til myndighetene, men også til den enkelte naturverninteresserte.

De fleste industriland har forlengst utviklet betydelige planleggingsetater for rasjonell utnyttelse av natur-resursene. En viktig del av dette arbeidet ligger innen naturvernsektoren. Der kartlegges og vurderes de naturområder som av ulike grunner bør beholdes når linjene for framtidens arealdisponering trekkes opp. På dette felt står Norge på flere måter i noe av en særstilling. Store naturområder, et raskt tiltagende utnyttelsestempo og en underutviklet naturvern-etat er momenter i denne sammenhengen. I tillegg kommer at betydningen av naturvernmessig inventeringsarbeide ennå finner liten forståelse i mange kretser.

Med den langsomme utvikling vi har på dette felt idag er det neppe realistisk å regne med nevneverdige endringer innen denne sektor i 1960-årene.

I praksis betyr dette at en rekke viktige naturområder i de nærmeste år vil forsvinne eller feildisponeres fordi naturvern-utredninger mangler i naturvern-etatene.

Dette setter store krav til naturvernforeninger, reguleringsarkitekter, lærere og andre som på fritidsbasis og i egen interesse befatter seg med disse ting.

Eksempelvis kan nevnes utkastet til en regionalplan for noen Vestfold-kommuner (d.v.s. i et av de mest utsatte strøk av landet) hvor linjene for framtidens arealdisponering er skissert opp uten at naturvernsektoren er trukket inn i vurderingen.

Dette vil sannsynligvis gjenta seg mer enn en gang i årene framover, da det utvilsomt vil gå år før fylkesplaner for naturvern blir utarbeidet eller påbudt.

Personlig interesse og initiativ må derfor komme til å bety meget i mellomtiden.

I denne sammenheng kan det være av interesse å se på noen av de retningslinjer og tankebaner som bør ligge til grunn for naturvernmessige undersøkelser og utredninger. Det gjelder dels behandlingen av enkeltlokaliteter, dels vurderinger av de deler innen et større område som av

En rekke verdifulle naturområder vil forsvinne eller feildisponeres i de nærmeste år fordi naturvernmessige utredninger mangler.

ulike grunner bør bevares for ettertiden.

Årsaken til at et slikt arbeid bør utføres kan variere, men grunnlaget er ofte:

1. Verdifulle naturlokaliteter står i fare for ødeleggelse før regionalplanarbeid m. v. er påtenkt.
2. Regionalplanlegging pågår, eller er foreslått igangsatt uten at naturvernmessige hensyn blir tatt.
3. Spesielle naturområder eller forekomster ønskes beskyttet i god tid før naturvernmessige problemer oppstår.

Det er her innlysende at naturvernsaker, enten de er store eller små, bør utredes på et så tidlig tidspunkt som mulig. I svært mange tilfeller bygger de på biologiske undersøkelser i en eller flere former. Disse kan ofte bare utføres til visse tider av året og må ofte gå over flere sesonger.

Et annet viktig moment i denne forbindelse er også at saker normalt lar seg lettere innpasse i en større sammenheng når de kommer til på et forberedende eller innledende stadium i planleggingsvirksomheten.

Skal man vente at naturvernmessige synspunkter og planer vil vinne gjenhør, er det videre innlysende at sakens framstillingsform og motivering vil spille en avgjørende rolle.

Idag gjelder dette i første rekke fordi naturvern er et populærbegrep som svært mange *bruker*, men færre *forstår*, og som de derfor (naturlig nok) heller ikke våger å ta standpunkt til, eller konsekvensene av, uten videre.

På lengre sikt får det en annen betydning. Når naturvernets rolle i større grad blir akseptert som en nødvendig del av samfunnets planleggingsvirksomhet, da vil en naturvernutredning i større grad bli vurdert på like fot med andre planer for hvordan samfunnet best er tjent med å utnytte de arealer det er tale om. Men dit er det ennå langt.

Under enhver omstendighet er det av stor betydning at naturverninventeringer blir gjennomført, og at utredningene får en hensiktsmessig form som i størst mulig grad kan bidra til en forsvarlig løsning av saken.

Tidligere generasjoner har alltid hatt valgmuligheter. I vår tid avgjør vi i utstrakt grad både utseende og trivsel i vårt livsmiljø for uoverskuelig framtid. Det krever en betydelig mer omfattende planlegging enn vi har idag.

Naturlig nok vil ulike meninger kunne gjøre seg gjeldende for opplegget av naturverninventeringer. Våre erfaringer i Norge er sparsomme og justeringer må foretaes for den enkelte konkrete sak.

De fleste opplegg bør likevel følge et grovt skjema. Dette er skissert under.

Inventeringsarbeid.

1. Forberedende arbeid.
2. Feltinventeringer.

Utredningsarbeid.

3. Redegjørelse for hvilke områder som fra et naturvernsynspunkt bør bevares.
4. Motivering for at områdene bør bevares.
5. Anbefalinger om hvordan de bør bevares.

Skjemaet gjelder inventeringsarbeide og utredningsarbeide innen store områder, såvel som en framgangsmåte når en enkelt lokalitet søkes bevart.

I første tilfelle vurderes *hvilke naturforekomster innen et større område* som bør vernes. I det andre tilfelle vurderes en lokalitets verdi og kvaliteter *i relasjon* til naturen i området forøvrig.

De enkelte punkter skal kommenteres nærmere.

1. Det forberedende arbeid.
   Det vil ofte være av avgjørende betydning å skaffe forhåndsinformasjoner om grunneierforhold, offentlige disponeringsplaner (om de eksisterer) m. v. for de aktuelle områder, samt kontakt med de etater som har interesser eller ansvar i denne sammenheng. Dette gjelder vesentlig der initiativ til naturvernplaner kommer fra privat side. Videre inngår selvsagt de nødvendige studier av kart, luftfotografier, litteratur etc.
2. Feltinventeringer.
   Denne del vil selvsagt få ulik karakter etter hvilket omfang utredningen skal ha, og hvilke naturtyper som skal inventeres. I sin mest omfattende form blir det en rekke aspekter å ta hensyn til (med tilsvarende stor fag-assistanse): botaniske, zoologiske, geologiske og geografiske. Videre kan sosiale og landskapsmessige vurderinger komme inn i bildet. Det er dessuten nødvendig at allerede foretatte naturinngrep blir belyst.
3. Redegjørelse for aktuelle områder.
   Det er ved enhver form for utredning av denne type nødvendig med en *kritisk vurdering* av de områder som foreslåes bevart, og en redegjørelse for hvilket areal inventeringen omfatter. Det må legges vekt på at utpekte områder har flest mulig gode og utpregete kvaliteter, sett i forhold til de øvrige naturforekomster i distriktet.

   Dette forutsetter imidlertid at man har motiveringen klar, d.v.s at man har klart for seg hvilken *funksjon* det foreslåtte naturområde vil få.
4. Motiveringen.
   Årsaken til at en enkelt lokalitet ønskes beskyttet vil variere betydelig. Hvilke lokaliteter som utsees innen et område kan også variere, utfra den motivering som ligger til grunn for utvelgelsen.

   Selv om intensjonene kan variere, må det være en ufravikelig regel at det blir gjort utførlig rede for denne. Motiveringen blir av avgjørende betydning når forslaget må «konkurrere» med andre

I svært mange tilfeller bygger naturvernutredninger på tidskevende biologiske undersøkelser i en eller flere former. Disse kan ofte bare utføres i en begrenset tid av året, og må ofte gå over flere sesonger.

utnyttelsesmuligheter for det berørte område.

5. Anbefalinger.
   Hvilke tiltak og forholdsregler som må iverksettes for at det foreslåtte natur-område skal fungere i overensstemmelse med hensikten, bør klart understrekes. Det utgjør i realiteten hele arbeidets konklusjon.
   Normalt vil dette kreve gode lokalkunnskaper og/eller inngående drøftelser med andre sakkyndige.

Når det gjelder mer standardiserte metoder for klassifisering og motivering ved slik virksomhet, kan nevnes naturvårdsintendent R. Friséns naturverninventeringer for regionalplanen i Halmstad län, Sverige (I: *Nihlen: Landskapsvård.* LT's Förlag 1966).

De områder eller forekomster som burde vernes (ref. pkt. 3), kunne være av tre typer:

A: Arkeologiske
B: Biologiske
C: Geologiske

Motiveringen (ref. pkt. 4) for bevaringen av den enkelte lokaliteten kunne være:

1: Sosiale
2: Sosiale + vitenskapelige
3: Vitenskapelige + sosiale
4: Vitenskapelige
5: Ladskapsbilder/-trekk
0: Ingen verne-motiver

Når det gjalt anbefalinger ble det dessuten innført gradering for i hvilken utstrekning bebyggelse kunne tillates, dispensasjoner gis m. v.

På den måten kunne utredningsarbeidet med kodebetegnelser avmerkes på de karter som inngikk i regionalplanen. Metoden har også betydning når forholdene omkring en enkelt lokalitet skal utredes. Den framtvinger en systematisk og logisk tankegang som grunnlag for arbeidet. Kanskje bidrar det også til en mer kortfattet og konsis utredning som blir *lest* (!).

Noen ord får også ofres på deler av den frivillige/sporadiske inventeringsvirksomhet som utføers i Norge idag.

Hvert år utføres undersøkelser som fra et naturvernmessig synspunkt *kunne* hatt stor verdi, dersom — —.

I alt for få slike tilfeller fører feltundersøkelser til utredningsarbeide. Skjer dette, blir det oftest en redegjørelse om at et bestemt område burde fredes. Motiveringen for dette, og anbefalinger om hvordan saken bør løses, savnes i de fleste tilfeller. Saken blir dermed halvgjort og av underordnet interesse for en praktisk gjennomføring.

Dette er beklagelig, i et tidsrom hvor framtiden til så meget verdifull norsk natur blir avgjort ved tilfeldigheter.

Gamle kulturlandskaper er like utsatt for ødeleggelser som urørt natur. Vestfoldlandskapet er kanskje et av de beste eksempler på dette.

KÅRE ARNSTEIN LYE

NORSKE ORKIDÉER I FARESONEN

Fotografier av forfatteren.

Den store og vakre orkidéen marisko blir sjeldnere og sjeldnere for hvert år som går.

Norske orkidéer — forekommer det deg kanskje noe uvant? Hører du til dem som forbinder orkidéer med tropisk regnskog eller doggvåte drivhus?

Det er riktig at de orkidéer som selges i våre blomsterbutikker hører heime i sørligere strøk, og i et varmere klima enn vårt land kan tilby. Men vi har da 33 viltvoksende orkidéer i Norge også, og av disse har vi en art (sibir-nattfiol) som utelukkende forekommer i landets nordligste deler (kart 1). Noen få orkidéer er vanlige gjennom hele landet, men de aller fleste er større eller mindre sjeldenheter. To interessante arter er nå trolig utryddet fra Norges flora, og mange flere orkidéer står for tur til å møte samme skjebne, dersom vi ikke kan komme grøftegravere og husbyggere i forkjøpet. Således er hele ni arter kjent fra mindre enn femten norske herreder, og på mange av stedene er plantene ikke funnet i vårt århundre.

Hva er det som har gjort orkidéene så elsket og avholdt blant naturelskere, gartnere og vitenskapsmenn over hele jorden? Noen føler seg mest fortryllet av den bissare prakt og skjønnhet som en del tropiske orkidéer kan framvise. Andre føler seg betatt av orkidéenes mangfoldighet (der fins nærmere 20 000 forskjellige arter), deres mange merkelige voksemåter eller deres interessante bestøvningsforhold.

Våre norske orkidéer er alle jordorkidéer, det vil si at de har knoller eller rotstokker som sitter nede i jorden. I romaner og ukeblad blir orkidéene stadig omtalt som snyltere eller parasitter. Parasittiske orkidéer forekommer imidlertid aldri. Årsaken til denne misforståelse er at en stor del av de tropiske orkidéer er festet oppe i trærne, i greinvinkler eller i barksprekker. Nede på marken i tropejungelen er der oftest altfor lite lys for urteaktige planter; bare høgt oppe i trærne kan orkidéene finne gunstige lokalklimatiske vilkår. De kalles derfor luftorkidéer, og har gjerne noen tønneformete luftrøtter som vannreservoar. Slike orkidéer skaffer seg den næring de trenger fra regnvannet og fra råtnende planterester, men de snylter ikke på trærne.

De fleste av våre norske, viltvoksende orkidéer kan på ingen måte måle seg med tropelandenes prangende og overdådige former. Men vi har da noen arter som i alle fall kan konkurrere med de orkidéer som selges i våre blomsterbutikker.

Den største og kanskje også vakreste norske orkidé kalles marisko eller Sankt Olavs bolle (se foto). Den kan bli over ½ m høg, men er som regel 25—35 cm. Den store, gule leppen danner en virkningsfull kontrast til de brune kronbladene. Like ved Oslo er der funnet en varietet hvor alle kronbladene er gule, men den er nå utryddet. Selv om marisko er funnet ganske mange steder i de østlige deler av landet må den betegnes som en sjeldenhet, og sjeldnere blir den for hvert år som går. I tidligere tider var den noen steder så vanlig at man kunne plukke store buketter til dekorasjon ved bryllupsfester. Marisko er fredet ved lov over store deler av Europa. men i Norge er den fredløs (unntatt er et lite område ved Brevik og Junkerdalsura). Den forekommer også i noen av våre nyopprettede nasjonalparker. I Romsdalen holder man nå på med å skyte bort det ene av dens to vestlandske voksesteder.

En annen av våre vakreste orkidéer myrflangre (fig. 1 og 2) står nå i stor fare for å bli utryddet i Norge. Myrflangre har mye mindre blomster enn marisko, men blomstene er lettere og mer elegante. Kronbladene er kvite på innsiden og leppen er forsynt med bleikrøde årer og gule lister. I randen er leppen bølgeformet og frynset. Myrflangre vokser utelukkende på kalkmyrer og våte enger. Den var tidligere ganske vanlig flere steder på

Fig. 1.
Myrflangre, en av Norges aller vanligste orkidéer, står nå i stor fare for å bli utryddet.

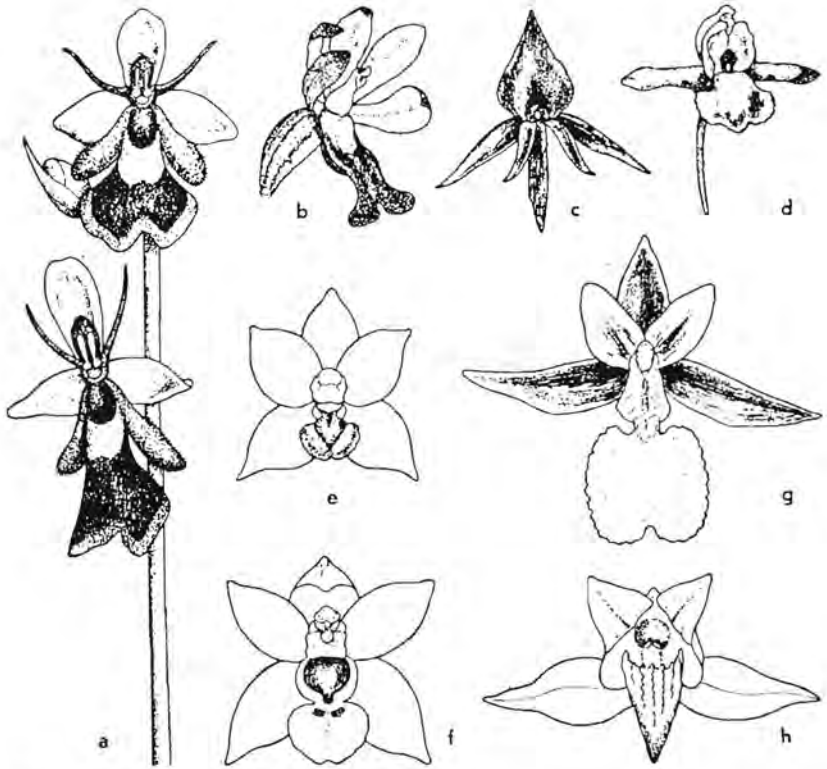

Fig. 2.
Detaljtegninger av blomstene hos en del norske orkidéer: a. Flueblom, b. Fuglereier, c. Svartkurle, d. Brudespore, e. Rødflangre, f. Breiflangre, g. Myrflangre, h. Rød skogfrue. Tegnet av Dagny Tande Lid i J. Lid «Norsk og svensk flora».

Fig. 3.
Detaljtegninger av blomsten hos narr-marihand sett forfra (A) og gjennomskåret på langs (B). C er to pollinier. sp = sporeinngangen, n = arrfaltene, p = pollinier (Etter Wettstein).

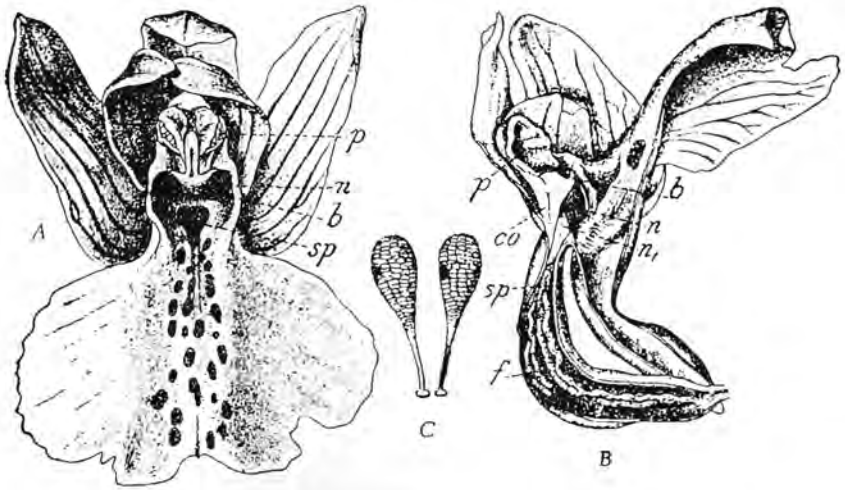

vestsiden av indre Oslofjord (kart 2), men den er i dag utryddet på de fleste lokalitetene. Det arbeides nå for å få fredet noen myrer på Gjellebekk i Lier, så fremdeles er der et lite håp for at denne planten skal overleve en ny generasjon. På Vestlandet er myrflangre funnet i Ogna og Varhaug herreder. På Varhaug er den for lengst utryddet, og på Ogna har man begynt å tømme søppel ut over dens rikeste voksested. På Østlandet er det den forserte skoggrøftingen som må ta det meste av skylden for at denne vakre planten er blitt utryddet på så mange lokaliteter.

Rød og hvit skogfrue er to andre orkidéer som hører til det norske planterikets mest vidunderlige skapninger. De er begge meget sjeldne (se kart 3—4), og særlig rød skogfrue står i stor fare for å bli utryddet hvis vi ikke kan få fredlyst et eller flere av dens voksesteder. Et detaljbilde av blomsten hos rød skogfrue er vist på fig. 2h.

Narr-marihand er kanskje Norges aller sjeldneste orkidé. Den har velluktende, rødfiolette blomster, og noen kronblad har smale, grønne striper (fig. 3). Blomsten har således brokete farger som en narrelue (herav navnet). Narr-marihand er bare funnet på noen få lokaliteter i nærheten av Grimstad og Lillesand (kart 5). En eldgammel angivelse fra Kristiansand (ca. 1890) er muligens også riktig. Siste gang denne orkidéen ble funnet i Norge var i 1932 — og vi har derfor gode grunner til å tro at den nå er utryddet. Purpur-marihand (også kalt strand-marihand) vokser i nærheten av havstranden i kyststrøkene fra Jæren til Sør-Trøndelag. Den må betegnes som meget sjelden, men voksestedets art gjør at den ikke er fullt så utsatt for å bli utryddet som en rekke av våre andre orkidéer (se foto).

Orkidéene har mange merkelige bestøvningsmåter. De har gjerne en innviklet blomsterbygning med en fantastisk tilpasning til insektsbestøvning. Samspillet mellom insekter og orkidéblomster er noe av det merkeligste vi kjenner i planteverdenen. Hos de fleste orkidéer er blomsterstøvet (pollenet) klebet sammen i to kølleformete og klebrige organer, som kalles pollinier. Når insektene slår seg ned i en orkidéblomst setter et slikt pollinium seg fast til hode eller kropp (alt etter hva slag orkidé de besøker), og når de så kommer til neste blomst vil blomsterstøvet bli avsatt på riktig sted.

Hos flueblom ligner blomstene et insekt (se fig. 2a), og blomsten sender ut en duft som svarer til den gravevepsens hunner (av arten *Gorytes*

Purpur-marihand er en stor og vakker orkidé som kan bli opptil 60 cm høg.

Kart 1.
Alle kjente lokaliteter for sibir-nattfiol i Norge. Denne uhyre sjldne orkidé er også funnet på et sted i Svensk Lappland; ellers er nærmeste voksested ved Jenesei i Sibir.

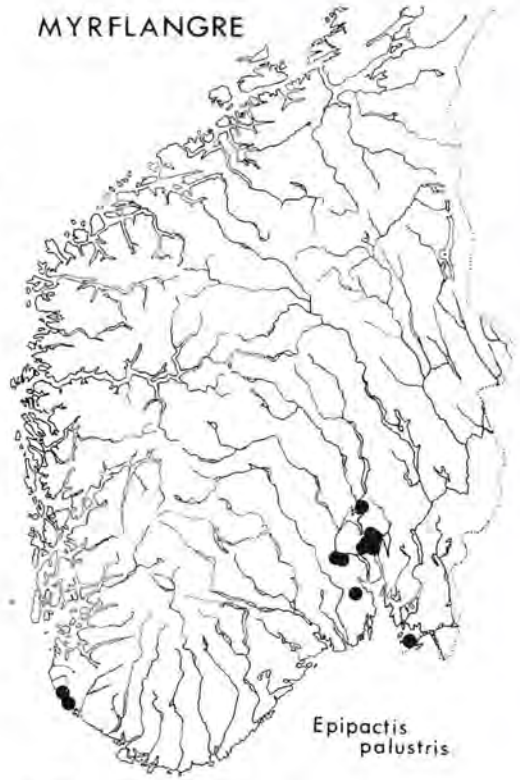

Kart 2.
Alle kjente lokaliteter for myrflangre i Norge. Denne orkidéen er funnet i til sammen 10 norske herreder, men er nå utryddet på de fleste steder.

mystaceus) bruker for å tiltrekke seg hannene. Graveveps-hannene blir utklekt en god stund før hunnene, og i denne tiden trøster hannene seg med orkidéens blomster, som de forsøker å parre seg med. Blomstene er selvsagt slik innrettet at insektene under parringsleken får polliniene festet til kroppen, og når hannene flyr fra blomst til blomst vil de overføre pollinier og således sikre kryssbestøvning. Denne interessante orkidéen er også en sjeldenhet, men den er funnet nord til Gildeskål i Nordland. På Vestlandet mangler den helt. De største forekomstene finner vi ved Skiensfjorden, men den vil trolig her gå sin undergang i møte på grunn av den ekspanderende tettbebyggelsen.

Orkidéene har også et unormalt rotsystem. Røttene er tykke og klumpete og mangler ofte rothår. De har i steden sopprot (mykorrhiza), det vil si at orkidéen lever et samliv med en sopp. Soppen består av lange, tynne tråder (såkalte hyfer), som går fra jorden inn i orkidéenes røtter. Disse sopptrådene suger opp næring fra

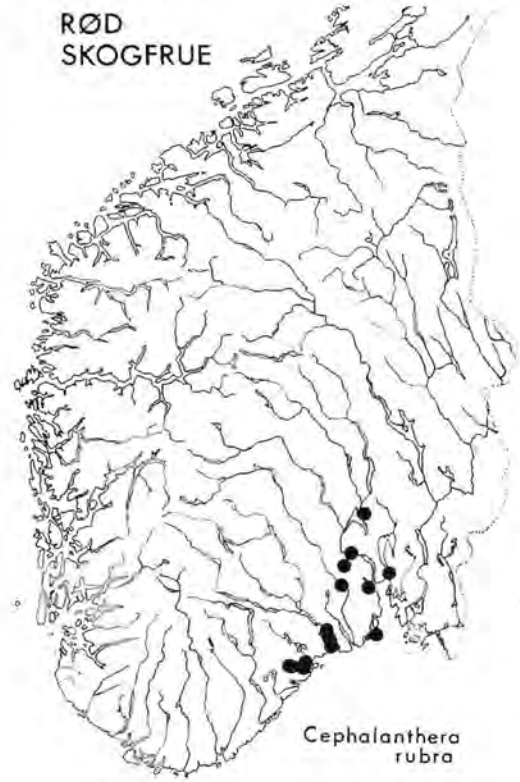

Kart 3.
Alle kjente lokaliteter for rød skogfrue i Norge. Også denne orkidéen står nå i stor fare for å bli utryddet.

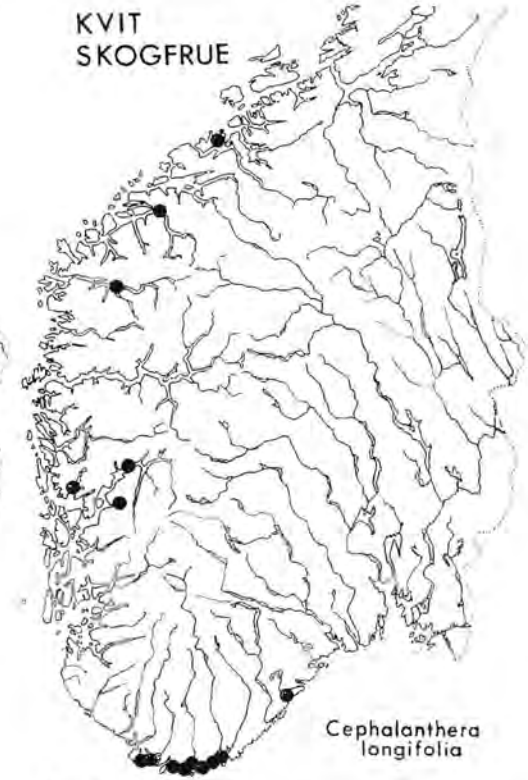

Kart 4.
Utbredelsen av kvit skogfrue i Norge. Dette er en meget vakker og sjelden orkidé, som trolig vil overleve menneskets naturvandalisme utelukkende i meget avsidesliggende skogstrøk.

jorden omkring på samme måte som rothårene hos vanlige planter. Det meste av denne næringen gir soppen videre til orkidéen. Man kunne kanskje i dette tilfelle si at orkidéen er en parasitt på soppen, men det er rimeligere å tro at vi oftest har å gjøre med et samliv til felles beste. Ved hjelp av solenergi produserer orkidéene sukker i bladene og noe av dette gis trolig videre til soppen. Noen orkidéer mangler imidlertid bladgrønt og kan dermed ikke danne sukker selv. De må da ved hjelp av soppdrådene oppta kullhydrater fra råtnende planterester. Slike planter kalles saprofytter (mens såkalte parasitter stjeler sin næring fra andre levende planter). Saprofytiske orkidéer er bleike, gulaktige, bleikrøde eller brunlige planter av et ofte meget trollsk utseende. I Norge har vi tre saprofytiske arter: fuglereir (fig. 2b) med et merkelig fuglereir-liknende rotsystem, huldreblom med bleikt rosa stengler og bleikgule blomster samt den langt vanligere korallrot. De to første er begge sjeldne planter (kart

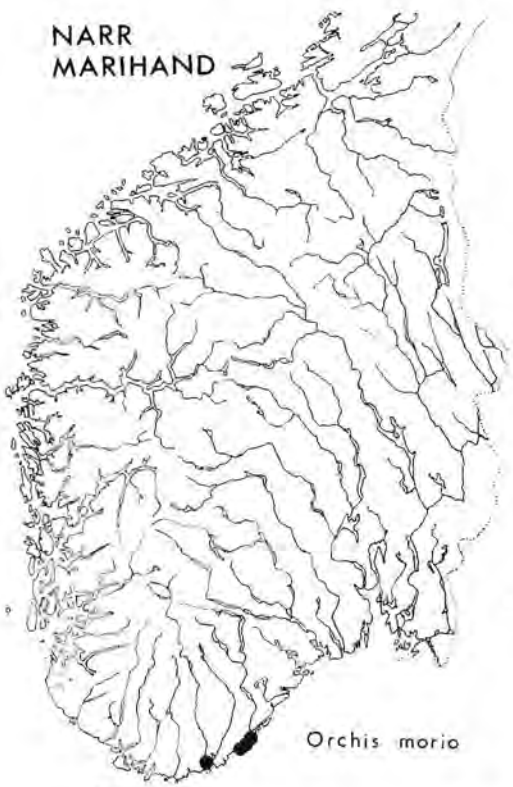

Kart 5.
Alle kjente lokaliteter for narr-marihand i Norge. Denne orkidé er nå trolig utryddet i vårt land. Siste gang den ble funnet var i 1932.

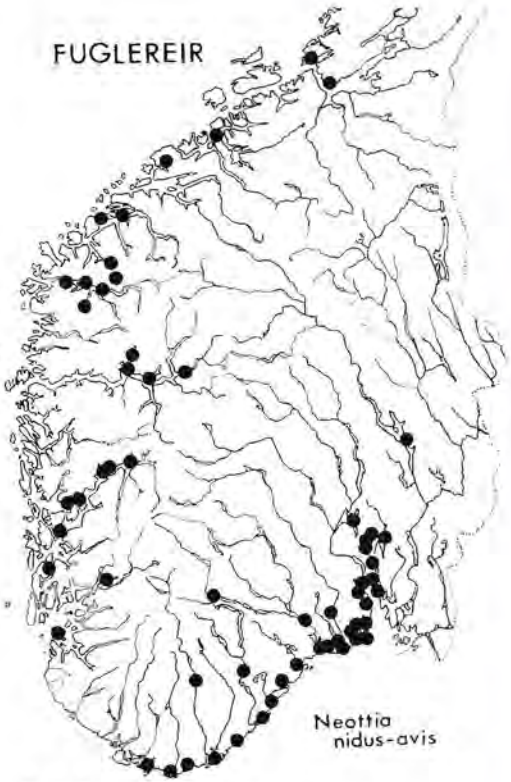

Kart 6.
Utbredelsen av den saprofytiske orkidé fuglereir i Norge. Fuglereir står ikke i noen umiddelbar fare for å ble utryddet, da den gjerne vokser i avsidesliggende og tette skoger.

6), men da de helst vokser i avsidesliggende, tette skoger, står de ikke i noen umiddelbar fare for å bli utryddet.

Orkidéene oppfattes av de fleste mennesker som store og fargestrålende blomster. En stor del av orkidéene har likevel uanselige, grønne blomster, som kan være så små at de kan forveksles med bladlus. En av våre mest uanselige norske orkidéer er den uhyre sjeldne fettblad. Fettblad er bare funnet i Hvaler, Tjøme og Asker herreder ved Oslofjorden (kart 7). Siste gang den ble funnet var i 1935, og vi har således god grunn til å anta at fettblad til like med narr-marihand nå er utryddet fra Norges flora.

Om fredning av orkidéer

Et viktig spørsmål som reiser seg, er hvordan vi skal kunne bevare våre viltvoksende orkidéer for kommende slekter. Det er to ting botanikere er interessert i å bevare — det ene er vegetasjonstyper og det andre er sjeldne planter. Når det gjelder vegetasjonstyper, må det på hvert sted fredes ganske store områder for at fredningen skal være av noen særlig interesse. Dette kan medføre at vi må betale svært store erstatninger for å få en slik plan gjennomført. I mange tilfelle stiller saken seg anderledes når det gjelder fredning av den enkelte art. Det kan da være tilstrekkelig å få fredet en liten myr eller et skogholt. Svært mange av våre sjeldneste orkidéer er knyttet til kalkmyrer. Slike myrer er høgt skattet av såvel jordbrukere som skogbrukere — og det grøftes årlig så mange myrer at der er stor fare for at ikke bare sjeldne myrplanter skal bli utryddet, men også den interessante vegetasjonstypen som vi kaller kalkmyr kan komme til å forsvinne.

Det beste vi kan gjøre for å bevare våre ville orkidéer, er å fredlyse alle sjeldne arter — og kjøpe inn større eller mindre areal omkring deres voksesteder. Og når en ny interessant orkidélokalitet oppdages, bør den straks kjøpes av kapital som naturvernet formidler. Hvis våre tidligere botanikere hadde vært litt mer framsynte og interesserte i natur- og plantevern, ville de for noen få tusen kroner ha kunnet bevare en rekke sjeldne planter som nå er utryddet. La oss ikke gå i deres fotspor, slik at våre etterkommere skal komme med de samme anklager mot oss.

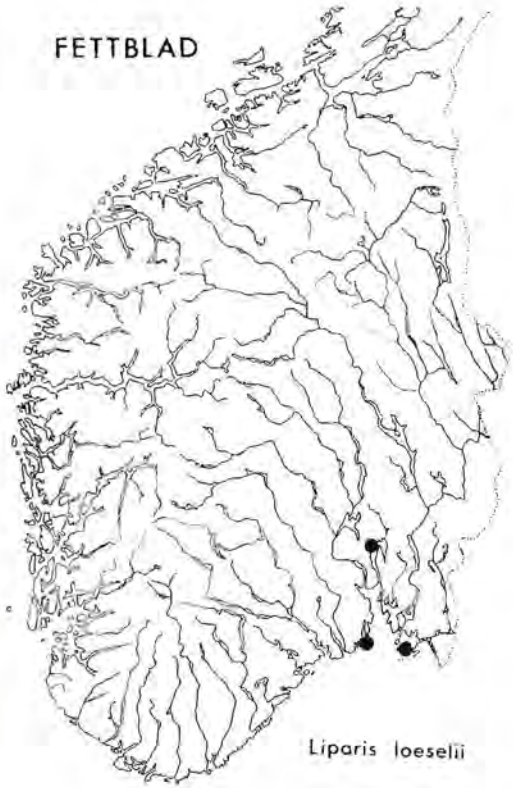

Kart 7.
Alle kjente norske lokaliteter for fettblad. Denne orkidé er nå trolig utryddet i vårt land. Siste gang den ble sett var i 1935.

NATUR OG UNGDOM

Norsk ungdoms Naturvernforbund

I november 1967 ble NATUR OG UNGDOM Norsk Ungdoms Naturvernforbund (NU) dannet.

Det har lenge vært et merkbart savn innen naturvernet at man ikke har hatt noen landsomfattende ungdomsorganisasjon. Etter at det hadde dukket opp flere ungdomsforeninger for naturvern, fant de to største av dem — Norges Feltbiologiske Ungdomsforening

(NFU) og Oslo katedralskoles naturvernforening (OKNV) — ut at tiden måtte være inne til å samle naturvernarbeidet for ungdom under ett tak.

Etter en del drøftinger skiftet den feltbiologiske foreningen navn, og det nye NATUR OG UNGDOM kunne oppstå med det gamle NFU som grunnstamme.

I formålsparagrafen for NATUR OG UNGDOM heter det at forbundet er et selvstendig arbeidende ungdomsforbund, religiøst og politisk nøytralt, og har til formål å vekke interessen og forståelsen for natur og naturvern blant norsk ungdom.

NATUR OG UNGDOM er bygd opp av lokalklubber, enkeltmedlemmer og kollektiv tilslutning fra institusjoner, organisasjoner osv. Forbundet ledes sentralt av et hovedstyre på 7 medlemmer med sete i Oslo. Aldersgrensen for medlemmer er 25 år oppad.

I lokalklubbene forsøker NU å samle flest mulig ungdommer med interesse for hva vi i videste forstand legger i naturvernbegrepet — alt fra feltbiologi til friluftsliv.

Lokalklubbene skal drive naturvernarbeid på lokal basis, f. eks. ved å arrangere møter, leire, turer og ved å drive opplysningsarbeid i distriktet.

Forbundet har for tiden slike klubber på 12 steder: Oslo, Bergen, Trondheim, Fredrikstad, Moss, Askim, Lillehammer, Larvik, Notodden, Ålesund, Leksvik og Harstad.

Forbundets enkeltmedlemmer er spredt rundt på steder hvor det ennå ikke er lokalklubber.

Det er meningen at NATUR OG UNGDOM også skal være et serviceorgan for andre ungdomsorganisasjoner og institusjoner som vil drive naturvernarbeid blant ungdom. Disse kan betale en kollektiv kontingent, og organisasjonen/institusjonen får da de samme medlemsrettigheter som et enkeltmedlem.

NATUR OG UNGDOM's formålsparagraf forteller at det er nok av oppgaver å ta fatt på for hovedstyret som skal organisere virksomheten sentralt og koordinere de forskjellige ledd i forbundet.

Et aktuelt prosjekt er en omfattende studievirksomhet i naturvern. Det første kurset er allerede startet i Bergen, og flere byer vil følge etter.

Forbundet gir også ut sitt eget tidsskrift som utkommer 4 ganger årlig og sendes alle medlemmene.

Til sommeren arrangerer NU leire på flere kanter av landet. I samarbeid med søsterorganisasjonene i Danmark, Sverige og Finland arrangeres internasjonale leire der deltakere fra hele Norden er med.

NATUR OG UNGDOM's hovedstyre skal også være forbundets organ utad, f. eks. overfor myndighetene. Forbundet vil nøye følge utviklingen av naturvernundervisningen i skolen, og ta problemet opp med myndighetene på høyeste plan hvis dette viser seg nødvendig.

Den nye ungdomsorganisasjonen for naturvern vil følgelig ikke måtte speide langt etter arbeidsoppgaver. Det store problem er imidlertid økonomien. Det er i lengden vanskelig å organisere en landsomfattende ungdomsorganisasjon uten et fast sekretariat, og NATUR OG UNGDOM arebider for tiden intenst med å finne det økonomiske grunnlag for ansettelsen av en lønnet organisasjonssekretær.

NATUR OG UNDOM's status innen Norges Naturvernforbund er ennå ikke fastsatt. Det ventes imidlertid en avklaring i løpet av våren, og man regner med at NU vil gå inn som Naturvernforbundets ungdomsorganisasjon. Dette vil bl. a. innebære at medlemmer av ungdomsorganisasjonen får fulle medlemsrettigheter i Norges Naturvernforbund og dets kretsforeninger.

Nærmere opplysninger om NATUR OG UNGDOM Norsk Ungdoms Naturvernforbund kan fås ved henvendelse til forbundet, postadresse Akersgt. 63, Oslo 1.

Styret i NATUR OG UNGDOM har i 1968 denne sammensetning: Knut Skedsmo, formann, Willy Klein, viseformann, Per Thv. Larsen, sekretær, Jan Erik Hansson, kasserer, Hans M. Borchgrevink, Knut Hove og Kristin Riddervold, styremedlemmer.

PTL

NORGES NATURVERNFORBUND

ÅRSBERETNING 1967

Landsstyrets sammensetning etter landsmøtet, 6. mai 1967.

Professor Anders Hagen, Bergen, formann, skogkonsulent Bjørn Bjørnsrud, Asker, viseformann, fabrikkeier Anton Jenssen, Trondheim, oberst O. M. Jørgensen, Sandnes, professor Hans Kauri, Bergen, banksjef Johan Melander, Oslo og telegrafbestyrer Sigvart Normann-Hanssen, Kirkenes.

Varamenn: Landskapsarkitekt Arne Berglia, Kristiansand, fylkeshagearkitekt Oddlaug Brunvoll, Bodø, reguleringsarkitekt, fru Elin Conradi, Oslo, fjelloppsynsmann Norman Heitkøtter, Otta, journalist Asbjørn Omberg, Oslo og reindriftskonsulent Loyd Villmo, Tromsø.

Landsmøtet i Kristiansand 6. mai.

Hilsningstelegram ble sendt NNV's høye beskytter H. K. H. kronprins Harald.

Årsberetning og regnskap for 1966 ble godkjent. Kontingenten for personlige medlemmer ble forhøyet til kr. 15,— pr. år, gjeldende fra 1968. To nye kretsforeninger, Oppland Naturvern og Nord-Trøndelag Naturvern ble opptatt fra 1.1.1968.

Forfatteren Mikkjel Fønhus ble utnevnt til æresmedlem av forbundet.

Til valgkomité ble valgt konservator Edv. K. Bart, Oslo, professor Ulf Hafsten, Bergen og generaldirektør Toralf Lyng, Oslo. Landsmøtet 1968 ble besluttet lagt til Lillehammer.

Landsmøtet gjorde vedtak om å foreslå naturvernbestemmelser i Vegtrafikkloven og drøftet broprosjektet over Saltstraumen. Nye vedtekter for NNV ble diskutert. Et utvidet vedtektsutvalg fikk i oppdrag å legge frem nytt forslag til landsmøtet i 1968. Det var enighet om at nye vedtekter bør åpne adgang for tilslutning fra en ungdomsorganisasjon på linje med kretsforeningene.

Landsmøtet er utførlig omtalt i «Norsk Natur» nr. 3/67.

Landsstyret og Arbeidsutvalget.

Landsstyret har i 1967 hatt 4 og arbeidsutvalget 3 møter og har etter referatene behandlet henholdsvis 48 og 26 saker.

Sekretariat og kontor.

NNV's gamle arkiv er gjennomgått og ordnet. Medlemskartotek er revidert og det er inngått avtale med Fellesekspedisjon A/S som forenkler inkasso av kontingent og utsendelse av publikasjoner. Kontoret har fått sentralbord og to telefonlinjer.

Kontorsjefen har også fungert som sekretær for Østlandske Naturvernforening. Sekretariatet har dessuten høsten 1967 fungert som sekretariat for «Naturvernåret 1970». Dette fortsetter til eget sekretariat kan bli etablert våren 1968.

Sekretariatet har også vært behjelpelig med forarbeide vedrørende stiftelsen av «Natur og Ungdom» og har stilt møtelokaler til rådighet for komitéer og utvalg.

Kontoret har hatt ekstrahjelp i ca. ½ år.

Økonomien.

Forbundets stadig økende virksomhet gir seg også utslag i regnskapet for 1967 og vi viser i denne forbindelse til vinnings- og tapskonto samt status pr. 31.12 på neste side. I forhold til 1966 har inntektene øket med vel 50 000 og utgiftene med ikke fullt 25 000, slik at underskuddet for 1967 er betraktelig mindre enn foregående år.

Av kontingenter er det kun inntektsført for 1967 og innbetalte restanser for tidligere år. Forskuddsbetalte kontingenter for 1968 er ikke tatt til inntekt.

Kursverdien ved årsskiftet av verdipapirer tilhørende Albert Grøvs Fond ligger ca. kr. 15 500 over den bokførte verdi.

Statsstøtten var i 1967 kr. 30 000,—. Til utgivelse av «Norsk Natur» ytet Viltfondet kr. 25 000,— og fra Kommunal- og arbeidsdepartementet fikk NNV kr. 25 000,— til utgivelse av brosjyren «Norsk Naturvern idag».

Av andre offentlige bidrag nevnes: Oslo kommune kr. 25 000,—, Bærum kommune kr. 5 000,—, Stavanger kommune kr. 5 000,—, Kristiansand kommune kr. 2 000,—, Drammen kommune kr. 1 500,—. Også Tromsø, Laksevåg, Fana og Moss kommuner har gitt bidrag til forbundet i 1967.

Fra Oslo Sparebank fikk NNV kr. 5 000,— og i likhet med tidligere år ga Den norske Bryggeriforening og Norsk Brændselolje A/S, hver kr. 5 000,—.

Aktiebryggeriet E. C. Dahl, Grilstad Fabrikker og Norges Statsbaner bidro hver med kr. 1 500,—. Bidrag på kr. 1 000,— ble mottatt fra Elektrokjemisk A/S, Mosjøen Aluminiumsverk, Norsk Hydro A/S, Odd Bergs Tankrederi, Forsikringsselskapet Samtrygd og A/S Strømmen Verksted.

I tillegg vil vi nevne at flere organisasjoner står tilsluttet NNV kollektivt og betaler medlemskontingenter fra kr. 500,— til kr. 1 000,— pr. år.

Vi vil også gjerne nevne at Livsforsikringsselskapet Hygea i 1967 bekostet nytrykk og distribusjon til alle NNV's medlemmer av sin brosjyre «Naturvern i Norge», og at A/S Jiffy Pot stod for finansiering og premiering av en tegnekonkurranse for skolebarn.

Storebrand har produsert en naturvettplakat i samarbeid med NNV.

For all økonomisk støtte til virksomheten i 1967 gir NNV uttrykk for sin hjertelige takk.

Medlemsstatus.

Kretsforeninger	Medl.tall 30/11-66	Medl.tall 31/12-67	Netto tilvekst/ avgang 1967
Direkte tilsluttet NNV	58	66	+ 8
Agder	253	271	+ 18
Nordland	259	262	+ 3
Rogaland	220	329	+ 109
Finnmark	—	61	+ 61
S. Varanger	65	66	+ 1
Troms	163	183	+ 20
Trøndelag	576	734	+ 158
Vestlandske	663	948	+ 285
Østlandske	3409	3707	+ 298
Kongsberg	—	70	+ 70
Total årl. bet.	5666	6697	+ 1031
Livsvarige	363	360	÷ 3
Total	6029	7057	+ 1028

Organisasjonssaker.

Etter flere forslag om endring i NNV's vedtekter, nedsatte landsstyret i 1966 et utvalg til å fremlegge nye/endrede vedtekter.

Utvalget bestod av oberst O. M. Jørgensen, advokat Reidar Soot og forsøksleder Harald Høydahl.

Utvalgets forslag ble styrebehandlet og senere drøftet av landsmøtet som fant at saken burde forberedes bedre.

Vedtektsutvalget ble supplert med generalsekretær Toralf Lyng og hovedbokholder Axel Foyen og fikk i oppdrag til neste landsmøte på Lillehammer i 1968 å fremlegge forslag til nye vedtekter for NNV.

Nord-Trøndelag og Oppland Naturvernforeninger ble på landsmøtet i Kristiansand opptatt som nye kretsforeninger.

Fra en gruppe interesserte i Sogn og Fjordane er det kommet henvendelse om dannelse av egen kretsforening for dette fylke. Saken er oversendt Vestlandske

Naturvernforening idet den må ses i sammenheng med VNV's fremtidige struktur og eventuell dannelse av egen forening i VNV's nordligste distrikter, Møre og Romsdal, hvor der også er økende interesse for egen kretsforening.

Også Aust-Agder vil danne egen kretsforening og generalsekretæren har sammen med formannen i Agder Naturvern drøftet spørsmålet på et møte med de lokale krefter i Arendal.

Ungdommen gjør seg stadig sterkere gjeldende innen NNV. Et samarbeide mellom Norsk Feltbiologisk Ungdomsforening, Oslo Katedralskoles Naturvernforening, Ålesund Naturvernforening for Ungdom m. fl. har ført til at «Natur og Ungdom, Norsk Ungdoms Naturvernforbund» er stiftet. Denne organisasjon ventes i 1968 å søke tilslutning til NNV.

Sør-Trøndelag Naturvern har i 1967 etablert flere utvalg for å aktivisere naturverntanken i fylket. Det tegner bra, og NNV ser med spenning på resultatet av arbeidet.

Informasjonsvirksomheten.

«Norsk Natur» ble i 1967 utvidet fra 128 til 160 sider. Bladet ble trykket i 40 000 eksemplarer hvorav ca. 15 000 er brukt i forbindelse med informasjonsvirksomhet på utstillinger og møter. Ved velvillig bistand fra Kommunal- og arbeidsdepartementet ble et ekstraopplag på ca. 20 000 av nr. 4 trykket som brosjyre med tittel «Norsk Naturvern idag». Brosjyren har fått enestående mottagelse og nytt opplag planlegges.

I samarbeid med forsikringsselskapet Storebrand er det laget en plakat, Bruk Naturvett. Opplaget på 15 000 er distribuert over hele landet gjennom organisasjoner og institusjoner.

En flybladkopi av plakaten ble trykket i 100 000 eks. og er sendt en rekke skoler.

Etter initiativ fra A/S Sjøsport, Bergen, ble det laget en brosjyre «Naturvernsak — Din sak» i stort opplag som ble delt ut under utstillingen «Sjøen for alle», på Sjølyst.

Våren 1967 overtok NNV fra Kommunal- og arbeidsdepartementet 2 000 eksemplarer av brosjyren «Fokstumyra», forfattet av Edv. K. Barth, og med bilder av Mathis Kværne. Brosjyren selges og inntekten tilfaller NNV.

Livsforsikringsselskapet Hygeas brosjyre «Naturvern i Norge», forfattet av professor Olav Gjærevoll, ble sendt alle NNV's medlemmer forsommeren 1967.

I tillegg til forannevnte utstilling «Sjøen for alle» har NNV deltatt med egen stand på utstillingen «Ferie og Fritid», Hamar, «Vekst og Vilkår», Stavanger og «Form og Flora», Oslo. Dessuten, i samarbeid med VNV, på utstillingen «Vestlandsmessen» i Bergen.

I samarbeid med A/S Jiffy Pot, Norsk Skolehagelag, Det Norske Hageselskap, Norsk Gartnerforening, Norsk Planteskolelag og Utstillingen Form og Flora, arrangerte NNV en tegnekonkurranse for skolebarn for bl. a. å stimulere sansen for naturvern. I alt kom det inn 4 500 tegninger fra 700 skoler.

Det har vært avholdt pressekonferanser i forbindelse med Agder Naturvernforenings sikringsforslag vedrørende Njardarheim og NNV's forslag til ny naturvernlov. Også radio og fjernsyn viste stor interesse for sakene.

Forbundets generalsekretær har i 1967 holdt ialt 24 foredrag i kretsforeninger, interessegrupper og organisasjoner. I tillegg har han hatt naturverntimer i en rekke skoler.

Det har vært gitt mange intervjuer med pressen, og sekretariatets personale har vært med i kringkastingsprogrammer og gitt uttrykk for naturvernbetraktninger.

Vervearbeid.

Medlemsavgangen var i 1967 ca. 500. Ifl. foranstående medlemsstatus er brutto tilgang således ca. 1 500 nye medlemmer. Sett i relasjon til at det praktisk talt ikke har vært foretatt organisert verving, indikerer økningen at NNV står overfor en sterk medlemsøkning, forutsatt innsats i vervearbeidet.

Andre naturvern- og fredningssaker.

NNV's lovkomité, h.r.adv. Chr. L. Jensen, professor Eilif Dahl og landskapsarkitekt Olav Skage, la frem forslag til krav som må stilles til en ny naturvernlov. Etter å ha vært forelagt kretsforeningene og behandlet av landsstyret, ble forslaget oversendt Kommunal- og arbeidsdepartementet. Departementet arbeider nå med utforming av en lovtekst.

Det er avgitt uttalelse vedr. forslaget til ny reindriftslov. NNV ga uttrykk for den oppfatning at reinbeiteområder ikke bør opprettes hvor der ikke finnes samisk reindrifttradisjon.

Kommunal- og arbeidsdepartementet er anmodet om å ta opp problemer i forbindelse med den økende bruk av motoriserte fremkomstmidler utenfor veg, med sikte på lovbestemmelse som hindrer utglidning. Samtidig er det rettet en henvendelse til Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfiske om øyeblikkelig forandring av Jaktlovens § 45 slik at jakt med motoriserte fremkomstmidler blir totalt forbudt.

Bjørnen er påny foreslått totalfredet, foreløpig for et tidsrom av 10 år og med adgang for viltstellmyndighetene til felling av skadebjørn. Et statlig bjørnefond til dekning av bjørneskader er foreslått opprettet.

I forbindelse med at det i Rogaland dukket opp en jerv som gjorde skade på sauebestanden, søkte saueeiernes organisasjon det militære om hjelp til å få jerven skutt. NNV sendte i denne forbindelse en henstilling til Forsvarsdepartementet om ikke å stille militært materiell til rådighet for jakt, — ikke minst på grunn av den presedens dette kunne skape og den trussel det kunne medføre for enkelte svake rovdyrstammer. Det militære stilte ikke materiell til rådighet for jervejakten.

NNV har samarbeidet med Norsk-Svensk forening for å få fredet ulven.

Fra naturvernhold i Belgia har vi mottatt underretning om at vår tidligere protest mot småfuglfangsten har medvirket til at alle dagrovfugler nå er fredet og at fangst med limpinner er blitt forbudt. Dette anslås til årlig å redde titusener av trekkfugler som må anses som euroepisk felleseie.

En fornyet henvendelse om at det også innføres forbud mot fangst med nett er sendt ansvarlige belgiske myndigheter.

I spørsmål vedrørende vassdragsreguleringer har NNV gjort flere fremstøt for å få den såkalte Gabrielsenskomitéens innstilling om fredning av vassdrag mot vassdragsutbygging ferdigbehandlet av Industridepartementet.

I trontalen høsten 1967 ble saken omsider bebudet og kan ventes stortingsbehandlet våren 1968. Arbeidet med en planlagt «Naturvernring» — et samarbeidsorgan for interesserte landsomfattende organisasjoner — er utsatt i påvente av Stortingets behandling av Gabrielsenkomitéens innstilling.

Arbeidet med Femundsaken fortsetter og NNV står sentralt i det store samarbeide mot reguleringsplanene som er etablert.

Den 1. febuar ble det sendt et brev til Regjeringen angående reguleringssaken der man også understreket verdien av Gabrielsenkomitéens innstilling og tok opp spørsmålet om de berørte kommuners økonomi (se «Norsk Natur» nr. 1/67). I 1967 kom det brev og protester til Stortinget fra Engerdal og Trysil i tråd med NNV's synspunkter. Høsten 1967 ble det stiftet et «Femundutvalg» med basis i endel av de organisasjoner som er gått mot Femundreguleringen. Tanken er å koordinere og intensivere arbeidet. Det tas bl. a. sikte på å få utredet juridiske, økonomiske og naturvitenskapelige sider av Femundsaken. Utvalget har gitt ut brosjyren «Femunden i fare» med den dobbelte oppgave for øye å skaffe penger til arbeidet og drive opplysningsvirksomhet om saken.

NNV har behandlet flere reguleringssaker, og bl. a. protestert mot regulering av Myklavassdraget som vil ødelegge den kjente Steindalsfossen. Utredning av naturverninteresser i forbindelse med de påtenkte reguleringsplaner i Jotunheimen er ikke kommet igang av økonomiske årsaker.

Et forslag fra Hans K. Eriksen om opprettelse av en nasjonalpark i Komagadalen i Finnmark har fått tilslutning fra Finnmark NV og NNV, men det ble presisert at saken ikke måtte forsinke behandlingen av landsplanen.

NNV har også behandlet Agder Naturvernforenings innstilling om Njardarheim og sluttet opp om denne under henvisning til Stortingsvedtaket den 3. juli 1957 som bl. a. tok sikte på å bevare områdets karakter av villmark.

Et forslag fra Nordland Naturvernforening om fredning av Saltstraumen i Bodin og sikring av strandområdene på begge sider av straumen som friluftsmark har fått full tilslutning fra NNV og er oversendt Kommunal- og arbeidsdepartementet.

Det er tatt skritt til å få Norsk Hydros fredede område i Eidanger, Versvik Plantepark, fredet etter naturvernloven.

Fra Kommunal- og arbeidsepratementet er det kommet melding om at strandvollene på Roddines i Finnmark og et myrområde under Dverberg prestegård, Andøye i Nordland er blitt fredet. Dette er saker som NNV tidligere har behandlet og anbefalt.

NNV har sluttet opp om Vestlandske Naturvernforenings protest mot planene om en aluminiumflouridfabrikk på Eitrheim i Odda.

«Frivillige regler for Veireklame» utarbeidet av bl. a. Norsk Markedsførings-institutt er tiltrådt av NNV. Oppryddingsarbeidet etter krigen i Norge, som flere kretsforeninger og NNV gjentatte ganger har anmodet myndighetene om, er bebudet i trontalen høsten 1967.

Europarådes komité for vern av natur- og naturressurser henstilte i 1966 til medlemslandene å gjøre 1970 til et europeisk naturvernår.

For Norges vedkommende har dette ført til at det i offentlig regi er nedsatt en nasjonal hovedkomité med statsminister Per Borten som formann og med representanter for ca. 30 landsomfattende organisasjoner og institusjoner. NNV er representert i hovedkomitéen v/formannen, professor Hagen.

Hovedkomitéen har nedsatt et arbeidsutvalg med professor Gjærevoll som formann. NNV er her representert ved generalsekretæren.

«Naturvernåret 1970» vil få eget sekretariat og kontorer i tilknytning til NNV's kontorer i Akersgt. 63, Oslo. Stortinget bevilget høsten 1967 kr. 1 million til de tiltak som «Naturvernåret 1970» skal sette i verk. NNV vil i samarbeid med «Naturvernåret 1970» gjøre sitt til at tiltakene kan føre til et virkelig gjennombrudd for naturverntanken.

Fortjente personer.

NNV's landsmøte i Kristiansand utnevnte forfatteren Mikkjel Fønhus til æresmedlem for gjennom mangeårig forfatterskap å ha bidratt vesentlig til en allmen forståesle av naturverntanken.

Forbundets diplom er av landsstyret tildelt stud. jur. Ragnar Vik og Oslo Katedralskoles Naturvernforening.

Under en konferanse «Mennesket og Naturen» på Beitostølen våren 1967 var NNV representert ved stud. real Stein Krogdahl.

På en nordisk naturvernkongress i Jyväskylä i Finland som behandlet de fleste emner innen naturvernet, deltok formannen i Troms Naturvernforening, bygartner Rolf Sundstrøm, formannen i Oppland Naturvern, fylkesidrettskonsulent Alv Kveberg og forbundets generalsekretær, — alle med økonomisk støtte fra Nordisk Kulturfond.

Under Svenska Naturskyddsforeningens høstmøte i Stockholm var NNV representert v/redaktøren, Ragnar Frislid.

I samarbeid med Norsk-Svensk forening arrangerte NNV høsten 1967 en konferanse i Oslo om felles norsk-svenske naturvernproblemer. Konferansen ble innledet av ambassadør Rolf Edberg og professor Olav Gjærevoll, og i debatten som fulgte deltok fremtredende finske, svenske og norske naturvernekspertер.

Debatten dreiet seg vesentlig om våre truede dyrearter og førte bl. a. til den før omtalte henvendelse til Regjeringen om øyeblikkelig totalfredning av ulven.

Generalsekretæren har deltatt i en jury oppnevnt av Den Norske Ingeniørforening i forbindelse med ingeniørforeningens prisoppgave om teknikk og naturvern.

NNV's landsstyre og sekretariat har også i 1967 hatt gleden av et godt samarbeide med kretsforeningens styrer, medlemmene av det faglige råd, komitéer og utvalg og retter en hjertelig takk til disse og alle andre som har vært til hjelp i løpet av året.

En spesiell honnør ønsker landsstyret denne gang å rette til pressen som ved imøtekommenhet og saklighet har bidratt vesentlig til en øket allmen forståelse for naturverntanken, og til Oslo-bryggeriene som ved flere anledninger har stilt sine lokaler til rådighet for NNV's møter og pressekonferanser og dessuten har stått for bevertning.

VINNINGS- OG TAPSKONTO 1/1—31/12 1967

UTGIFTER:				
Lønninger	kr.	91 769,27		
Lønninger, ekstrahjelp	»	10 441,97		
Sosiale utgifter	»	10 457,92	kr.	112 669,16
Konsulenthonorarer			»	3 400,00
Husleie, rengj., brensel og lys			»	9 472,46
Kontorutstyr	kr.	2 179,70		
Kontorrekvisita	»	4 796,30		
Porto, telf. og telgr.	»	8 985,85	»	15 961,85
Kontingenter			»	358,63
Opplysningsvirksomhet	kr.	42 018,20		
Tidsskriftet «Norsk Natur»	»	40 247,04	»	82 265,24
Medlemskartotek, hullkortservice			»	6 777,96
Reiser, møter og kongresser	kr.	7 011,91		
Landsmøte og landsstyremøter	»	8 289,20	»	15 301,11
Avsatt livsvarige medlemmers fond			»	4 400,00
Diverse			»	1 322,42
			kr.	251 928,83

INNTEKTER:				
Kontingenter, tidligere års	kr.	970,00		
» personlige	»	69 570,00		
» gavemedlemmer	»	280,00		
» kollektive	»	28 530,00		
» livsvarige	»	4 400,00		
	kr.	103 750,00		
Avgis til kretsforeningene	»	23 036,64	kr.	80 713,36
Kontingentandeler fra kretsforeningene			»	1 559,99
Bidrag fra Staten	kr.	30 000,00		
» » Viltfondet	»	25 000,00		
» » Kommunal- og arbeidsdepartementet	»	25 000,00		
» » kommuner	»	39 450,00		
» » andre	»	24 118,00	»	143 568,00
Annonseinntekter «Norsk Natur»	kr.	15 170,00		
Abonnenter	»	675,00	»	15 845,00
Renter og utbytte, Albert Grøvs fond	kr.	1 900,37		
Renter, Maren Stamsø Knutsens gave	»	575,00		
Renter, livsvarige medlemmers fond	»	747,79	»	3 223,16
Diverse andre inntekter			»	3 455,37
Underskudd 1967			»	3 563,95
			kr.	251 928,83

STATUS PR 31/12 1967

AKTIVA:				
Kassa	kr.	230,37		
Postgiro 9460	»	9 965,63	kr.	10 196,00
Diverse debitorer			»	4 436,00
Medlemsmerker			»	3 372,20
Fondsmidler:				
Albert Grøvs Fond, aksjer, obl., bankinnskudd	kr.	27 782,46		
Maren Stamsø Knutsens gave, obl.	»	10 000,00		
Livsvarige medlemmers fond, bankinnskudd	»	23 850,00	»	61 632,46
Underbalanse pr. 1/1-1967	kr.	60 380,67		
Underskudd 1967	»	3 563,95	»	63 944,62
			kr.	143 581,28

PASSIVA:				
Christiania Bank og Kreditkasse (kassekreditt)	kr.	30 145,86		
Diverse kreditorer (inkl. kont. andeler)	»	50 332,96		
Forskuddsbetalt kontingent	»	1 470,00	kr.	81 948,82
Fonds:				
Albert Grøvs Fond			»	27 782,46
Maren Stamsø Knutsens Gave			»	10 000,00
Livsvarige medlemmers fond pr. 1/1-67	kr.	19 450,00		
Avsatt for nye medlemmer 1967	»	4 400,00	»	23 850,00
			kr.	143 581,28

Oslo, 31. desember 1967
15. februar 1968
NORGES NATURVERNFORBUND

Revidert.
Beretning avgitt 16. februar 1968.
Johan Engelstad & Jonn Hoen,
statautoriserte revisorer.

Anders Hagen
O. M. Jørgensen

Bjørn Bjørnsrud
Hans Kauri

Elin Conradi
Johan Melander

Anton Jenssen
Loyd Villmo

Magne Midttun
generalsekretær

Roar Sæther
kontorsjef

MEDLEMMENES RETTIGHETER

Som medlem av

Norges Naturvernforbund

★ er De samtidig medlem av den kretsforening De geografisk sogner til og har krav på å bli innkalt til kretsforeningens årsmøter. Her har De stemmerett.

★ vil De bli invitert til å delta i møter og utferder som kretsforeningene arrangerer.

★ får De innkallelse til forbundets landsmøte som holdes en gang årlig. Landsmøtet er forbundets høyeste organ, og her har De stemmerett.

★ kan De bringe saker, herunder forslag til valg, frem for landsmøtet. Slike forslag må være kommet til landsstyret senest tre måneder før landsmøtet.

★ får De forbundets faste publikasjoner fritt tilsendt.

NATURVERN OG FRILUFTSLIV I STATENS SKOGER

Direktoratet for statens skoger administrerer tilsammen nær hundre millioner mål (da) skog og fjell her i landet. Nær 90 prosent av dette totalarealet ligger over barskoggrensen. I Stortingsmelding nr. 29 av 1. februar i år la Landbruksdepartementet fram en tilråding om målsetting for administrasjon og drift av eiendommer underlagt Direktoratet. Den ble godkjent ved kongelig resolusjon samme dag.

I meldingen legges det stor vekt på naturvern og på almenhetens utnyttelse av eiendommene for forskjellige former for friluftsliv etter disse hovedretningslinjene:

1. Ved forvaltning og drift av statens eiendommer skal det drives et aktivt naturvern. Det skal tas estetiske og biologiske hensyn, og det skal legges vekt på å hindre vassdragsforurensning. Det skal fremmes tiltak til beste for ferie- og og friluftsinteressene.

   På de lavproduktive områder hvor skogproduksjonen spiller mindre rolle for sysselsettingen og for virkesforsyningen til industri, kan hensyn til naturvern, friluftsliv og turisme gå foran de skogproduksjonsmessige mål.

   På de skogområder hvor det drives et rasjonelt og økonomisk skogbruk, skal det også ved skogens skjøtsel tas tilbørlig hensyn til friluftslivets interesser. Særlig gjelder dette i de skogene som ligger inntil tettbebyggelse, veger, sjø og vatn.

2. Områder som er eller blir fredet i medhold av lov om naturvern skal forvaltes i samsvar med retningslinjer gitt av vedkommende myndighet.

3. For å bevare flest mulig skogtyper av opprinnelig karakter vil det i statens skoger bli lagt ut skogreservater som skal fredes administrativt av Direktoratet for statens skoger. Landbruksdepartementet treffer beslutning om skogreservat i samråd med Kommunaldepartementet etter framlegg av Direktoratet for statens skoger.

4. I tillegg til de naturfredede områder og skogreservatene, som blir lagt ut på statens eiendommer, skal det avsettes tilstrekkelig friareal som ikke skal bebygges eller underkastes annen grunnutnyttelse som kan være til ulempe for friluftslivet.

5. Fritidsbebyggelse skal søkes konsentrert og plassert i områder hvor den ikke kan bli til skade eller

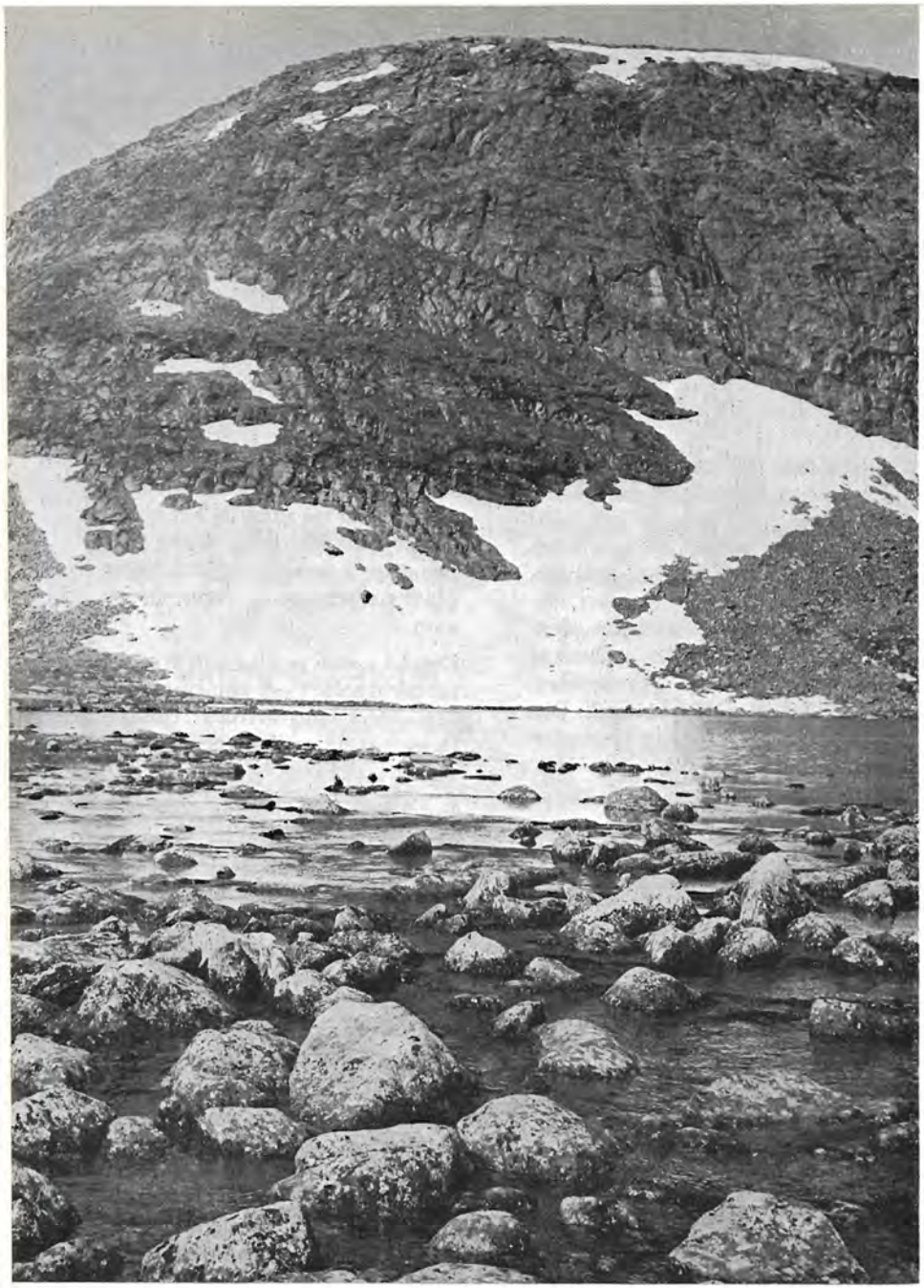

Nær 90 prosent av det totalarealet som forvaltes av Direktoratet for statens skoger ligger over barskoggrensen, og mye er impediment. Fra Stroplsjødalen i den forslåtte Dovrefjell nasjonalpark. Foto R. F.

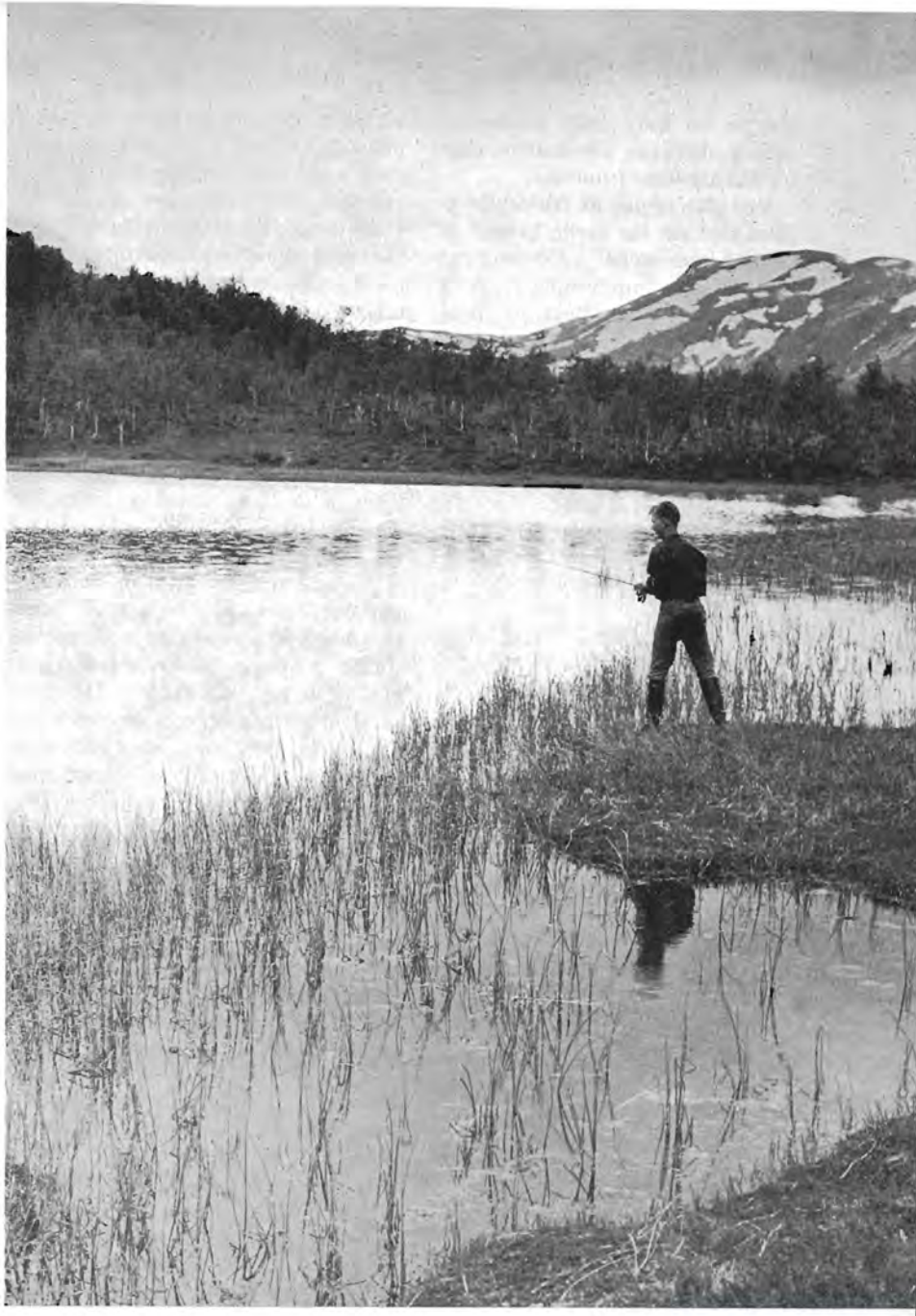

Jakten og fisket i Statens skog- og fjelleiendommer skal forvaltes slik at rettighetene kommer almenheten tilgode. Fra Senja, nær den foreslåtte nasjonalparken i Ånderdalen. Foto R. F.

ulempe for ksog- eller jordbruksmessig utnyttelse av arealene eller for almenhetens friluftsliv.

Ved planlegging av fritidsbebyggelse skal det tas særlig hensyn til distriktsinteressene. Direktoratet kan når det er nødvendig for å få gjennomført en ordnet og tidsmessig fritidsbebyggelse, forestå grunnlagsinvesteringer ved en slik utbygging.

6. Innen en økonomisk ramme vil direktoratet selv eller i samarbeid med andre søke å holde de skogsbilveger åpne som er av interesse for friluftslivet, slik at de kan nyttes for almenhetens frie ferdsel.

7. Jakt og fiske som i medhold av lov om lakse- og innlandsfiske og lov om viltstell, jakt og fangst, administreres av Direktoratet for statens skoger, skal forvaltes slik at rettigheten kommer almenheten til gode. Direktoratet vil derfor gå aktivt inn for å ordne jakt- og fiskeforholdene, bedre viltpleien og hjelpe op pfisket på statens eiendommer.

*

Departementet kommer i meldingen nærmere inn på fredninger etter Naturvernloven på statens grunn, på estetiske hensyn i forbindelse med skoges drift og skjøtsel, på almenhetens bruk av driftsveier osv. Om dette heter det bl. a.:

I henhold til naturvernloven av 1. desember 1954 og St. meld. nr. 64 for 1965—66 er det besluttet utlagt i alt 14 natur og nasjonalparker i statens skoger. Arealet av disse utgjør tilsammen ca. 4 780 km². I tillegg arbeides det med opprettelse av 2 nasjonalparker til med et areal på ca. 1 740 km². Blir disse en realitet vil det totale areal av natur- og nasjonalparker bli ca. 6 520 km². Foruten disse areal hvor ferding blir besluttet ved kongelig resolusjon er det av Direktoratet for statens skoger i samråd med naturverninspektøren overfor Landbruksdepartementet foreslått utlagt 36 skogreservat i statens skoger. Det er foreløpig planer om ytterligere 6. Arealet av disse reservat ligger stort sett mellom 50—500 dekar, men noen vil antakelig bli adskillig stjrre. En må regne med at det kan bli lagt ut flere skogreservat og også naturreservat av ulike slag i de offentlige skogene i framtiden.

Naturlig nok er natur- og nasjonalparkene stort sett beliggende langt mot nord. i høyere- og fjerntliggende trakter hvor områdene gjennom tidene har ligget mest uberørt. Det samme kan sies om skogreservatene. En kan derfor ikke regne med disse områdene som fritids- og rekreasjonsområder for den store gruppe av befolkningen. For direktoratet er det derfor en meget sentral oppgave å avsette tilstrekkelige friareal for almenheten. I denne sammenheng må en være klar over at de produktive skogareal utgjør et ikke uvesentlig friareal. Når det gjelder dette spørsmål er det mange kryssende interesser, men det hele må ses i et videre perspektiv.

I den senere tid er det blitt aktuelt å ta langt mer hensyn til friluftslivet også i skogområdene. Bevisste titlak er i så måte hittil bare i liten utstrekning gjennomført i de offentlige skogene. I tiden som kommer regner en med at det vil være ønskelig å intensivere sliek tiltak. I den utstrekning det kan skje uten for stor økonomisk belastning, bør en kunne ta visse

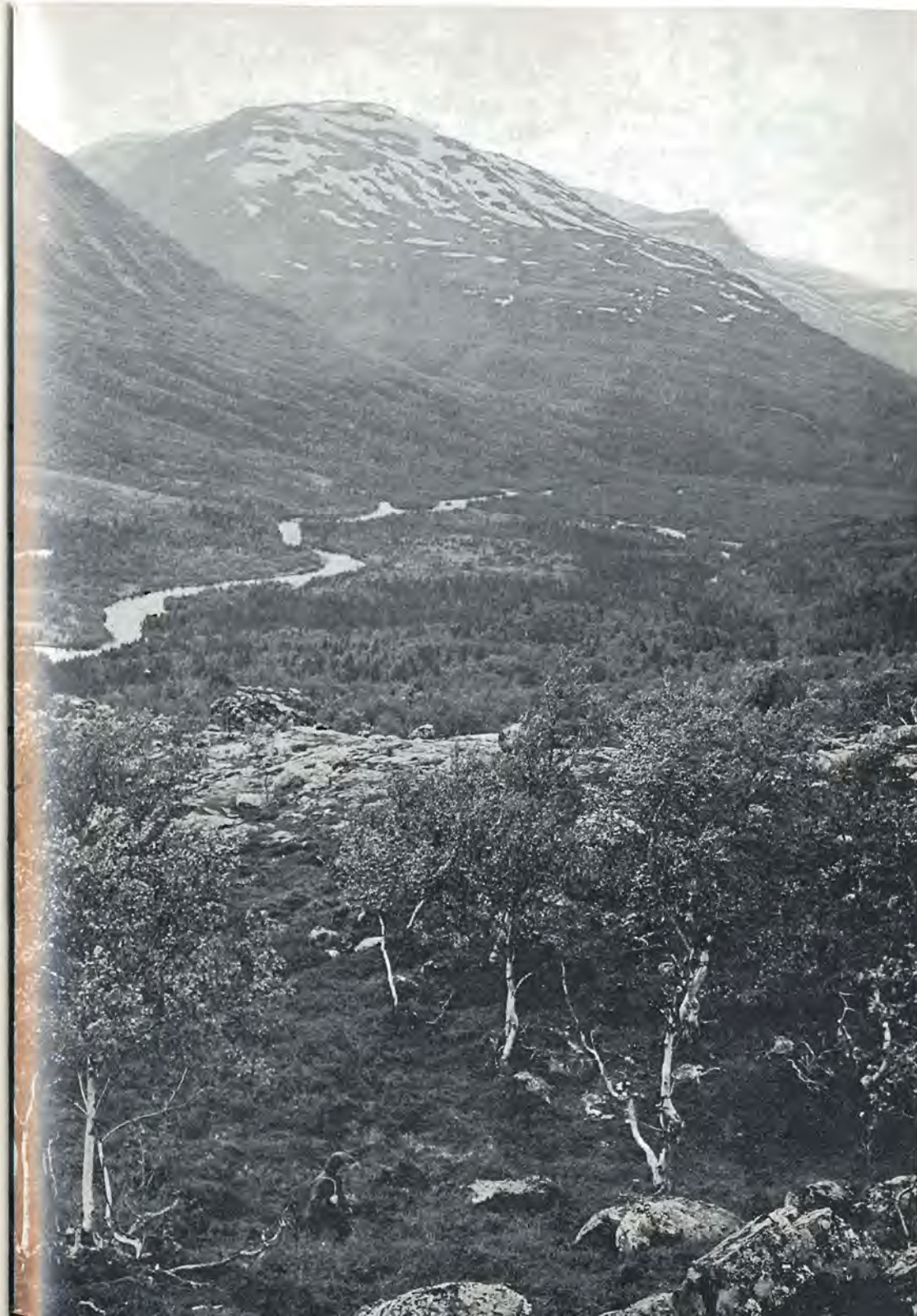

Fra Statens skoger i Dividalen, indre Troms, der vi ifølge landsplanen vil få en større nasjonalpark. Foto R. F.

estetiske hensyn når det gjelder skjøtsel og drift av skogene i nærheten av byer og tettsteder. En regner med at slike tiltak vanligvis kan gjennomføres uten at det går ut over et intensivt skogbruk.

Store deler av statens fjell- og skogområder har lenge vært fredet mot hytter og annen bebyggelse som kan redusere vedkommende områders betydning som friareal. Bortfeste av hyttetomter skjedde tidligere uten noen mere inngående planlegging på forhånd. I 1950-årene ble det gitt visse direktiver angående bortfeste av hyttetomter, for å hindre at denne hyttebebyggelsen skulle bli til skade eller ulempe for skogsdriften og bruksrettigheter som beite m. v. I 1963 ble det utarbeidet mere utførlige forskrifter om bortfeste av naust og hytter, som har ført til en mer ensartet behandling av disse saker. Det viktigste med disse bestemmelser er at det ikke skal festes bort tomter i snaufjellet, at hyttene skal konsentreres i visse områder og at bebyggelsens omfang og utseende skal godkjennes m. v.

Hyttetomter vil vanligvis ikke bli festet bort i produktiv skogsmark. Selv om de områder staten disponerer over er betydelige, har registreringer som i de senere år har vært gjennomført, vist at en vanskelig kan dekke etterspørselen etter hyttetomter på statens grunn, da områdene i første rekke må stilles til almenhetens rådighet som ubebygget friareal. En vil derfor gå inn for en større konsentrasjon av hyttene enn tidligere. Dette vil kreve bedre planlegging og større kapitalinnsats enn tidligere.

Til i dag har direktoratet i de offentlige skogene bygget nærmere 1 000 km bilveger for egen regning. I tillegg til dette kommer ca. 800 km bilveger som er bygget sammen med private skogeiere. Det er ikke medregnet vinterbilveger. En del av veganleggene er overtatt av det offentlige som fylkes-, kommunale- eller bygdeveger. Hensikten med vegene har selvsagt vært å drive fram tømmeret på disse, og de er derfor bygget med en standard som er nødvendig for å dekke dette formål. Når det gjelder de vegene som er bygget sammen med private, administreres disse som oftest gjennom såkalte vegforeninger. Spørsmålet om almen ferdsel på disse vegene avgjøres i hvert enkelt tilfelle av vedkommende vegforening.

Flere av statens skogsbilveger holdes i dag åpne for almenhetens ferdsel med bil. Dette ønsker direktoratet fortsatt å gjøre og vil om mulig åpne flere skogsbilveger. I den forbindelse må imidlertid nevnes at veger som blir holdt åpne for almen trafikk vanligvis er langt dyrere å vedlikeholde enn veger som bare nyttes i skogsdrift. Spørsmålet om åpning av skogsbilvegene for almenheten er derfor i høy grad et økonomisk spørsmål som i det konkrete tilfelle kan føre til at visse skogsbilveger må holdes stengt.

Administrasojnen av jakt og fiske på statens eiendommer som sorterer under direktoratet må bl. a. av omsyn til lovgivningen, forvaltes noe forskjellig for de forskjellige kategorier av eiendommer. Når det gjelder jakt og fiske er direktoratet i særlig grad bundet av direktiver gitt av andre offentlige myndigheter, men innenfor direktoratets mandat vil en enten alene eller i samarbeid med foreninger o. l. gå aktivt inn for å ordne jakt- og fiskeforholdene, bedre vilt- og fiskepleie til beste for rettighetshavere og almenheten.

Halvvoksne unger av kongeørn. Redet er godt beskyttet under en berghammer.

HANS INGE LUND-TANGEN

FAKTORER SOM TRUER VÅRE ROVFUGLERS MILJØ

FOTOGRAFIER AV FORFATTEREN

Våre rovfugler har alltid vært etterstrebet. Menneskene har i omtrent alle rovviltarter sett konkurrenter som de måtte dele det som ble produsert i naturen med.

Vår forfølgelse av det som bærer nebb og klør i naturen var lenge nådeløs. Idag har disse forholdene forandret seg og det hersker nå et helt annet syn på det som for ikke lenge siden ble kalt rovviltproblemet.

Det skyldes særlig den opplysning vi i de senere år har fått om naturens husholdning og økologiske prinsipper.

Rovviltbekjempelsen har i svært mange tilfelle blitt brukt som grunn til å forklare enkelte arters tilbakegang. Dette er vel bare i ekstreme tilfelle riktig, og i så fall for arter som ofte av andre årsaker er sterkt redusert i antall.

Alle viltarter krever et passende

miljø og rikelig ernæring for å trives og yngle. Så også med rovfuglene våre.

En del arter har på grunn av sitt levesett et større revirkrav enn andre. Her kan nevnes som typiske eksempel jaktfalk, hubro, og våre to ørnearter.

Disse arter har også en lavere reproduksjonsevne men til gjengjeld høyere levealder enn de andre rovfuglartene våre.

Av dagens fremstillinger i mange aviser og tidsskrifter kan en få inntrykk av at det nå er jevn og sikker nedgang så å si blant alle våre rovfugl- og uglearter. Dette er ikke på langt nær riktig.

Biocidene har gjort ett visst utslag på noen arter, men ikke av stor betydning ennå i vårt land.

Fjellvåken, jordugla, perleugla, kattugla og andre arter som er spesialisert på smågnagere, hekker antagelig omtrent like tallrike som de har gjort til alle tider, vel å merke når det er smågnagerår. Sjeldnere arter som f. eks. snøugle forekommer bare ganske få steder i landet og sporadisk. Men dette kan man ikke godt si skyldes etterstrebelse. Fredning av snøugla vil neppe gjøre stillingen noe annerledes. Jfr. fredningen av fjellreven.

Det er heller ikke så dårlig fatt med bestanden av jaktfalk og ørn her i landet som det fra mange hold blir gitt uttrykk for.

Vi skal huske at dette er arter med store revirkrav. De har aldri vært særlig tallrike i vårt land. Lett tilgjengelige og utsatte hekkeplasser har for alltid blitt oppgitt mange steder. Men det er vel i like stor grad menneskenes stadig mer omfattende bruk av landet som er skyld i at tradisjonsbundne hekkeplasser for ørn, hubro, jaktfalk m. fl. oppgies. Særlig er ørnen vår for menneskelige forstyrrelser og trafikk ved selve redet.

Dette mener jeg er noe av det viktigste om vi mener å innvirke på og bevare de bestander vi idag har av våre store rovfuglarter.

Det hjelper ikke å frede rovfuglene våre hvis hekkeplassene blir trafikkert av fotografer, ornitologer o. a. eller ødelagt på grunn av utbygging av forskjellig slag.

Det er nok ikke uten grunn at disse reirplassene blir brukt år etter år og at de ofte med sikkerhet har vært bebodd i uminnelige tider.

Både ørn, jaktfalk og hubro begynner å hekke meget tidlig. Eggleggingen kan av og til finne sted allerede sist i mars. Da hersker det ofte ennå vinter i høyereliggende områder og det sier seg selv at redet må ligge ekstra beskyttet for vær, vind, snøras, smeltevann o. l. Det må være tørt, samtidig som det må være ganske stor plass på en slik hylle.

Jaktfalken og hubroens rede ligger alltid i berg, mens ørnen også bygger i trær. Men disse trærne må være store, med kraftige grener og av en viss størrelse og beliggenhet. En kan vel si at sivilisasjonens raske fremmarsj gjør slike «ørnetrær» meget utsatt.

De fleste ørnereder ligger nok idag i berg her i landet. Det er klart at det viktigste nest etter mat for disse arter er at de innen reviret kan finne en eller helst flere hekkeplasser av en helt bestemt type.

Mange vil si at dette ikke kan være vanskelig i fjell-landet Norge. Det beste inntrykk av mulighetene får man da om man gjennomtråler kløfter og elvejuv i siste halvdel av mars måned. Meterdyp snø, issvuller o. l. dekker da

gjerne fjellsidene. Inntrykket blir et helt annet om man bare går en måned senere når sola har begynt å få tak.

De reirplassene som fuglene har kunnet nytte er derfor som naturlig er, stadig i bruk og altså selvsagt av stor betydning for parets eksistens i området. Hvert år blir en del hekkeplasser offer for menneskenes framferd enten ved direkte eller indirekte forstyrrelser. Det kan være nye veger som skal fram, kraftstasjoner o. l. eller rett og slett nysgjerrighet, filming, eggsamling m. m.

Det foregår nok en produksjon av ørn og jaktfalk og tildels også av hubro idag som er større enn de fleste vil tro. Man bør derfor ikke overvurdere betydningen av at det skytes en del av disse hvert år. Derimot må man ut ifra det prinsipp at all jakt og fangst skal ha et formål, fordømme den nedskyting som mange steder våre rovfugler blir utsatt for.

Den viktigste oppgaven vår ligger imidlertid i å bevare disse arters biotoper og spesielt være oppmerksom på den betydning hekkeplassene har i dette bilde. Slik som utviklingen har vært i de senere år er det all grunn til å tro at en innsats på dette felt vil føre frem.

Norge og Skandinavia har Europas største bestand av store rovfugler. La oss håpe at vi i tide innser verdien av å ha dette innslag i vår fauna og går sammen om å redusere de faktorer som idag truer rovfuglene våre.

Hubroen bygger ikke noe rede slik som ørnene. Men legg merke til redets tørre og beskyttede beliggenhet under utoverhengende berg. Redet ligger ca. 26 meter oppe fjellsiden. Nederst: Tørr og lun redeplass for kongeørn, brukt i lange tider (under det utoverhengende berget midt på bildet). Redet forlatt i 1958 etter at det var bygd hytte og filmet på stedet.

SVEIN MYRBERGET

BØR VI FÅ EN LANDSPLAN FOR DE STORE ROVDYRENE?

I de siste 40 år har de store rovdyrene stått sentralt i norsk naturvernarbeid. Dette skyldes bl. a. at omkring 1930 var alle de fire store rovpattedyr redusert til svært små bestander, og man stilte med rette spørsmålet om det var fare for totalutryddelse i vårt land. Også bestandene av havørn og kongeørn var på sine steder utryddet eller sterkt redusert. I det følgende vil jeg imidlertid konsentrere meg om ulv, jerv, bjørn og gaupe.

I de senere år har gaupebestanden tatt seg sterkt opp. Tendensene for bjørn og jerv er noe usikre, mens den skandinaviske ulvebestand er nede kanskje på 10 individer. Bortsett fra ulven kunne man kanskje på denne bakgrunn si at forholdet er noenlunde tilfredsstillende. Etter undertegnedes skjønn er det imidlertid mye som burde vært annerledes i vår forvaltning av disse artene. Ved i noen år å ha prøvd å følge med i hvordan de forskjellige instanser griper problemene an, har det slått meg at det synes å mange et samlende syn. Typisk er etter mitt skjønn historien med jerven som 1. april 1967 ble skutt i Suldal. På den ene side var skadene på saueholdet beviselig stort, i det minste lokalt og for enkelte eiere. Det lokale naturvernlag gikk inn for at jerven(e) burde avlives. Norges Naturvernforbund var imidlertid imot at militære fly og helikopter ble benyttet under jakten. Men ingen ansvarlige naturvernhold gikk etter hva som er kommet frem, inn for hurtigst å løse erstatningsproblemet for de uheldige saueeiere.

Grunnet omlegging av jordbruket øker antall sau i Norge. Samene har de fleste steder vanskeligheter med å leve av tamreindriften på en måte som tilfredsstiller moderne krav. Det er derfor grunn til å tro at i det minste i overskuelig fremtid vil problemene med å tolerere levedyktige bestander av «de fire store» snarere øke enn å avta. Som for de fleste andre større dyr er det de skadene de gjør, som er avgjørende for hvor store bestander en kan ha.

Etter mitt syn må rovdyrbestandene behandles ulikt i forskjellige områder, og man må være forberedt på å gi ulike regler om jakttider, jaktformer og erstatninger for skader i ulike deler av landet. Man må snarest komme frem til et samlet syn på hvilke områder som skal settes av til forskjellige formål.

Mål for politikken

Før planene for en fornuftig forvaltning kan legges, må man ta standpunkt til hva man egentlig ønsker å oppnå ved de praktiske tiltak.

Jeg kan tenke meg minst tre formål: 1) å sikre artene mot utryddelse. 2) å gi markene et såkalt villmarkspreg for friluftsfolk. 3) å sikre bestander store nok for vitenskapelige undersøkelser.

At ingen art bør utryddes i Norge, er et syn som vil få støtte i de fleste kretser. Men derav følger ikke at man ikke kan tenke seg å utrydde arten i enkelte områder hvor skadeproblemene er særlig store.

Mange friluftsfolk liker å ferdes i terrenget hvor de vet at det i hvert fall er en liten sjanse til å treffe på ett eller flere av disse store rovdyrene. Bestandene behøver av den grunn ikke være særlig store, men man kan ikke vente å få dekket dette villmarksbehovet over alt i våre marker.

Etter vitenskapelige motiver kan vi stort sett dele terrengene i to typer: a) Områder med såpass store bestander at man kan studere ulike sider av rovdyrenes biologi, likeså økologiske systemer hvor toppen av pyramiden — de fire store — finnes. Slike steder

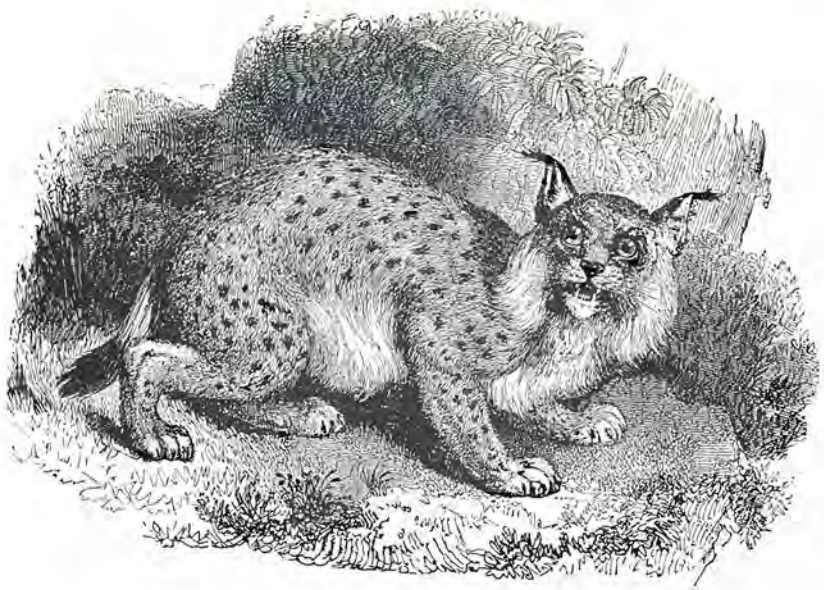

vil en begrenset rovdyrjakt kunne være tillatt. b) Områder hvor rovdyrbestanden lever i et uforstyrret samspill med sine byttedyr. Jakt vil her ikke kunne tillates.

Områdeinndeling i praksis

Ut fra den ovenfor skisserte målsetting kan en skille mellom følgende typer av områder:

1) Områder hvor en ikke ønsker disse rovdyrearter overhodet. Dessverre må man se i øynene at dette vil omfatte en vesentlig del av landet.

2) Områder med minimal bestand for å gi villmarkspreg. Av de store praktiske problemer en her vil stå ovenfor, er å sikre at en meget utbredt jakt ikke vil føre til utryddelse av artene innen områdene, da det her vil dreie seg om meget små bestander.

3) Områder med brukbare bestander av rovdyrene. Etter undertegnedes skjønn burde vi i Norge ha råd til i det minste noen få slike terrenger. Det vil bare bli nødvendig med få inngrep i de nåværende bruksretter, som bl. a. en innskrenking av rovdyrjakten. Dette må i så tilfelle følges opp av erstatningsordninger, men en må nevne at dette for flere av artene vil støte på store vansker ved bevisførsel etc.

4) Områder med rovdyrene i uforstyrret balanse med sine næringsdyr. Dette er et krav som vil bli meget vanskelig å få dekket. For det første er det kanskje umulig idag å finne områder med fullstendig naturpreg, da feavl eller reindrift i en eller annen form drives praktisk talt over alt. Det vil bli umulig å fortsette med saueavl og reindrift i terrenger hvor de store rovdyr skal leve i fri balanse med sine byttedyr. Områdene må være av en veldig utstrekning. Peter Krott har antydet at en hanjerv trenger et territorium på 1—2000 km². Svenske

undersøkelser over en hangaupe i skogslandskap ga et territorium på 300 km², og i fjelltrakter langt større. De samme undersøkelser ga holdepunkter for at en ulveflokk hadde flyttet seg 20—30 mil på en uke. I Alaska ble en ulveflokk fulgt med fly i seks uker over et område på 13 000 km². I Yellowstone nasjonalpark har man funnet et gjennomsnittlig område for hver bjørn på 50 km². Da man jo ikke ønsker å skaffe plass bare for ett enkelt individ, vil det altså for flere av disse artene dreie seg om flere tusen km², særlig gjelder dette ulven.

Kan så våre nasjonalparker dekke dette vitenskapelige behov. Det har da kommet som en skuffelse for mange at av den innstilling som er gitt om disse parkene, går det klart frem at bare unntaksvis skal de store rovdyr være totalfredet innenfor disse. Men en får avvente de nærmere regler.

Jeg tror at man må se i øynene at man ikke vil kunne sette av et stort nok sammenhengende område her i landet til de store rovdyrene i uforstyrret samspill med sine byttedyr. Samme ønskemål er trolig gjeldende i andre nordiske land, og man bør derfor undersøke muligheten av å inngå et samarbeid med Sverige og Finland, eventuelt også Russland, om et felles vernet område med alle de fire arter representert. Av praktiske grunner må denne da ligge nær et felles møtepunkt for flere grenser. Men det er vel likevel tvilsomt om man i det hele tatt kan løse dette problem.

Totalfredninger

Man kan tenke seg at det for enkelte arter, enten i enkelte landsdeler eller i hele landet, kan være ønskelig å innskrenke jakttiden ved lovendringer. Av slike vil innføring

(Illustrasjonene er hentet fra Brehm og andre 1800-talls-kilder, og bør til dels nytes med en klype salt.)

av totalfredning være et spesialtilfelle, og en totalfredning vil vel alltid for disse artene bare være en midlertidig løsning.

Jeg har et annet sted tatt til orde for at bjørnen bør totalfredes inntil videre i det sentrale Syd-Norge, men ikke i resten av landet. Den eneste som i dag trolig har behov for totalfredning, er ulven, noe som jeg en annen gang vil få lov til å komme tilbake til.

Konklusjon

Etter undertegnedes skjønn bør man hurtigst mulig komme frem med en landsplan for de store rovpattedyrene, og sette frem forslag om hvordan artene skal behandles i ulike landsdeler. Stort sett er mitt syn at artene må forvaltes etter ulike retningslinjer i forskjellige landsdeler alt etter skadeproblemene. Det ser dessverre ut til å være vanskelig å få dekket det vitenskapelige behov om et område der rovdyrene kan utvikle seg helt fritt, selv ved et nordisk samarbeid, grunnet områdets størrelse. Men det skulle være mulig ved drøftinger med de forskjellige interessenter å få satt av terrenger hvor man kan ha brukbare rovdyrbestander. I store deler av landet vil man imidlertid trolig ikke ønske disse artene i det hele. Den eneste art som i dagens situasjon kan ha behov for en totalfredning over hele landet, er ulven.

NYE BØKER

Lystbetonte lærebøker i botanikk

Gunnar A. Berg & Georg Hygen: Botanikk. Gyldendal 1967.
Johannes Lid: Blomsterboka — Illustrert skoleflora. Det Norske Samlaget 1966.

Det er ikke mange år siden en av mine kolleger kom med følgende hjertesukk: «Kan ikke du skrive en moderne lærebok i botanikk? Tenk min sønn leser akkurat den samme boken vi brukte for 35 år siden — den med åkersennepen og kua.» Siden denne episoden er det kommet i hvert fall tre moderne lærebøker i botanikk for ungdoms- og realskolen, som ifølge min mening er ypperlig egnet til å gjøre botanikken til det levende skolefaget den fortjener å være. Den ene er Nordhagens «Plantelivet» (anmeldt i Norsk Natur 1966/4), de to andre er de som her skal omtales.

Når jeg omtaler disse bøkene her, er det ikke bare på grunn av den vekt disse bøker legger på naturvern og den økologiske sammenhengen i naturen. Men jeg innbiller meg at disse lærebøkene også kan ha interesse langt ut over skolens klientell. Enhver som er glad i naturen og ønsker å vite mer om den, vil ha nytte og glede av disse delikate trykksaker. Ikke minst gjelder dette alle oss som i sin tid ble avspist med åkersennepen og kua.

Det som først faller i øynene ved disse bøkene er vrimmelen av ypperlige illustrasjoner og den moderne «lay out» disse bøker har fått. I «Botanikk» er de fleste illustrasjonene i farger, og det av en kvalitet som jeg sjelden har sett make til i lærebøker. «Blomsterboka» innledes med 12 helsides fargeillustrasjoner og er for øvrig rikt illustrert med fru Dagny Tande Lids mesterlige plantetegninger. Den utgaven av «Blomsterboka» som jeg har fått tilsendt er på nynorsk. Læreboken til Berg og Hygen er skrevet på et kultivert riksmål og språket er ikke knappere enn at mening og sammenheng i de aller fleste tilfeller er klar og entydig.

Boken til Berg og Hygen legger stor vekt på studiet av levende planter. Som i Nordhagens bok, er derfor stoffet ordnet slik at den mer praktiske delen behandles om våren og høsten. Boken skal, som det heter i forordet, «være et hjelpemid del i naturstudiet». Det mer teoretiske stoff leses om vinteren, og jeg tror det er riktig for å forstå hvor viktig botanikken i virkeligheten er, at det er ofret så mange sider på den rent økonomiske botanikk (riktignok bare som lesestykke).

Det er vel sikkert riktig for det skoletrinn boken skal brukes på, at forfatterne har gitt avkall på den tradisjonelle, systematiske oppbygging av stoffet, og heller lagt vekten på de mer iøynefallende, økologiske trekk i plantenes oppbygning og funksjon og vegetasjonens inndeling. Det er i det hele tatt de økologiske forhold som går som en rød tråd gjennom det hele, og det er tydelig at forfatterne mest mulig har forsøkt å gi et helhetsbilde av den levende natur som omgir oss. Også noe av det interessante samspillet mellom planter og dyr har de funnet plass til, særlig når det gjelder bestøvningsøkologi. Hva vegetasjonens høydebelter angår, synes jeg nok betegnelsen «stølsbeltet» på den lavalpine region virker lite relevant, for ikke å si direkte misvisende. Ville ikke «dvergbjørk-vierkratt» gi en bedre karakteristikk?

Et lesestykke om «plantelivets historie» er også kommet med, men som kvartærbotaniker synes jeg nok omtalen av den postglaciale vegetasjonshistorien er veldig knapp. Vi har heller ingen sikre beviser ennå for at det har eksistert isfrie refugier langs vår kyst under siste istid, hvor hardføre fjellplanter har kunnet overleve.

I kapitlet «Naturvern og naturvett» har landskapspleie, naturvern og naturvernadministrasjon fått en fyldigere omtale enn i noen annen lærebok jeg kjenner. Vi er spesielt takknemlig for den varme anbefaling Norges Naturvernforbund har fått.

Ulf Hafsten.

Om kronestykker som singler etter fjellsida. Og rovviltfiende som vil styre naturvernet inn på rett kurs.

Etter store nedbørmengder siste høst hendte det at vannet gikk over damkronen ved kraftverkmagasiner på Vestlandet. Og en kunne lese følgende i en Sunnmøre-avis:

«Naturelskarar kan i desse dagar glede seg over at Tussafossen på Bjørke i Hjørundfjord atter er komen til syne i landskapet. Det er første gong sidan 1962, og no er han vorten eit praktfullt skue på høgd med si gamle glanstid, unnateke for oss i Tussa Kraft. For oss minner fossen altfor mykje om kronestykke som singlar ned etter fjellsida, seier el.-verkssjef Sveinung Berge til Sunnmørsposten.»

På årsmøte i Hordaland Bondelag i mars i år var bl. a. rovviltet oppe til debatt. Debatten artet seg, ifølge Morgenavisens referat, som følger:

«Christian Meyer tok sterkt til orde mot bestrebelsene på å få fredet rovdyrene. Viltforskerne gir et uriktig bilde av forholdene, sa han. Det vet iallefall bøndene som mister dyrene sine. Han fikk sterk støtte. En kunne fortelle at ørnen hadde angrepet en kylling som nærmest var som en kjeledegge på gården. Kyllingen var opprevet i siden og kom med tarmene slepende etter seg. En annen var sterkt mot disse som absolutt måtte ha bjørnen gående, ikke i gatene rett nok, men der hvor de selv aldri kom. Men, sa taleren, gatene var det eneste stedet han gjerne kunne være med på å la bjørnen være i fred. Det ble foreslått at fylkeslaget skulle meldes inn i Naturvernforeningen for å følge med i hva den gjør og for om mulig å styre den inn på den riktige kurs.»

FREDNINGER

I medhold av Naturvernloven gjorde Kommunal- og arbeidsdepartementet 19. juli 1967 vedtak om fredning av en alm (tuntre) på eiendommen Nes, gnr. 72, bnr. 1 i Sauherad, tilhørende Thorbjørn H. Prestholdt.

Den 30. januar 1968 ble det vedtatt å frede en stor furu på eiendommen Trinborgholm, gnr. 161, bnr. 19, ved Farsjøen i Nes, Akershus, tilhørende Magnus Trinborgholen.

Naturvern for kommende ingeniører.

Sør-Trøndelag Naturvern henvendte seg i oktober ifjor til Norges Tekniske Høgskole i Trondheim med forslag om innføring av forelesninger om naturvern for studentene. Etter at høyskolens fagavdelinger hadde uttalt seg, fattet professorutvalget følgende vedtak:

«Det pålegges Studieadministrasjonen, i samarbeid med vedkommende fagavdelinger, å påse at forelesninger innen omhandlede felt blir søkt avviklet med regelmessige mellomrom.»

Kontingenten 1968

Våre årlig betalende, personlige medlemmer har fått tilsendt vårt nye postgirokort for innbetaling av kontingenten for 1968. Hullkortet er et ledd i det nye tekniske opplegg for våre medlemmer. For at systemet skal fungere etter sin hensikt ser vi helst at dette spesielle kort benyttes ved kontingentinnbetalingen. Siden innbetalingskortet skal sorteres som hullkort kan frimerker ikke påsettes, slik at porto på 40 øre er inkludert i beløpet. Betales imidlertid kontingenten over bankgiro, ber vi Dem vennligst hefte ved postgirokortet som melding til mottageren.

Er blanketten kommet bort kan De betale kontingenten med vanlig innbetalingskort til postgirokonto 9460. Ønsker De betale gjennom bank er vår konto 6001.05.70835. Vennligst påfør at kontingenten gjelder fornyelse av tidligere medlemskap. Over 3 000 av våre medlemmer har allerede betalt og til disse sier vi takk for greit oppgjør.

ELTO

vaskemaskinen spesielt laget for vaskerum og kjeller

3 ÅRS HELGARANTI

Har De lest Forbruker-rapporten nr. 8 / 1967?

- eneste vaskemaskin med understell og ben av aluminium,
- eneste vaskemaskin med speilblank agitator av antimagnetisk, rustfritt stål, bare 18/8 kvalitet stål er benyttet,
- eneste vaskemaskin med 3 års helgaranti,
- RUSTFRI FRA TOPP TIL TÅ

ELTO vasker lett 5 kg tørt tøy og koker det dobbelte.

ELTO - FOR VASKERUM OG KJELLER

Produsent: L. G. Thoresen A/S - Fredr. Stangsgt. 2, Oslo 2 - Tlf. 566955

Våre gamle skatter

Denne vakre ausen er laget i Fyresdal omkring 1700, og finnes nå på Norsk Folkemuseum. De store boller og auser sto på bordet, og ølet ble øst i mindre boller eller skåler, som gikk fra hånd til hånd, eller «einskilsboller» til hver enkelt.
Vangaren er en bolle med to ører eller vanger. Trøisen ligner vangaren, men har bare en vange, da den andre er gjort om til tut. Trøisen ble brukt både som drikkekar, til å skjenke i einskilsbollene med, eller til å bære inn ølet i.

En underlig form av bollen har en stor åpning i bunnen med en høy kant rundt. Den går under mange humoristiske navn, «åbruskål», «varaskål» og «nopebolle». «Åbryug» betyr skjinnsyk, og man kunne altså gjennom hullet holde øye med sin kjæreste, eller ta seg i vare for uvenner mens man drakk. «Nopen» betyr gjerrig, og nopebollen var en stor skål med lite øl i.
En gruppe drikkekar er de dyre- og fugleformede eller koksene, hvor vi finner både «høne», «hane», «gås», «and» og «vær». Utskårne trekanner finnes over hele landet.

DILLINGØEN